

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Terveystenhoitajakoulutus

Roosa Alastalo
Katriina Kahelin
Saara Pölönen

TIETOA LAPSEN VANHEMMASTA VIERAANNUTTAMISESTA EROTILANTEESSA

Ohjaava tiedote lastenneuvolan terveydenhoitajille lapsiperheiden terveyden edistämiseksi

Opinnäytetyö
Helmikuu 2018

OPINNÄYTETYÖ
Helmikuu 2018
Terveydenhoitajakoulutus

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
+358 13 260 600 (vaihde)

Tekijät

Roosa Alastalo, Katriina Kahelin, Saara Pölönen

Nimeke

Tietoa lapsen vanhemmasta vieraannuttamisesta erotilanteessa - Ohjaava tiedote lastenneuvolan terveydenhoitajille lapsiperheiden terveyden edistämiseksi

Toimeksiantaja

Siun sote, neuvolapalvelut

Tiivistelmä

Vieraannuttamista ajatellaan yleisesti olevan kaikki sellainen tapahtuma, jossa lapsen vanhemmasta vieraantumisen mahdollistuu. Se voi olla vanhemman joko tietoista tai tiedostamatonta toimintaa, jonka tavoitteena on hankaloittaa lapsen ja toisen vanhemman välistä suhdetta. Vieraannuttamisella ja konfliktieroilla on todettu olevan haitallisia, pitkäaikaisia vaikutuksia lapsen hyvinvointiin. Vaikka vieraannuttamista on määritelty jo 1900-luvun lopulla, ilmiö on suomalaisissa viranomaiskäytännöissä yhä uusi asia. Perheiden terveyden edistäminen korostuu lastenneuvolan terveydenhoitajan työssä, ja uudistuvien perhesuhteiden myötä hoitavalla taholla tulee olla yhä enemmän valmiuksia havainnoida mahdollisia vieraannuttamistapauksia sekä toimia niissä.

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena oli edistää lapsiperheiden hyvinvointia avaamalla vieraannuttamisen ilmiötä Siun soten lastenneuvolan terveydenhoitajien käytännön hoitotyön apuvälineeksi. Tavoitteena oli saada lastenneuvolan terveydenhoitajien tietoisuus vieraannuttamisesta lisääntymään sekä vahvistaa heidän valmiuksiaan ilmiön puheeksiottamiseen. Opinnäytetyön tehtävänä oli tuottaa Siun soten neuvolapalveluihin ohjaava tiedote vieraannuttamisesta.

Ohjaavassa tiedotteessa käsitellään vieraannuttamista, sen ilmenemistä ja huolen puheeksiottamisen tärkeyttä terveydenhoitajan työssä. Tiedote koettiin informoivaksi ja hyödylliseksi apuvälineeksi käytännön työssä. Jatkossa työtä voisi hyödyntää esimerkiksi kehittämistyössä tutkimalla ilmiön vaikutuksia vanhempien hyvinvointiin.

Kieli

suomi

Sivuja 52

Liitteet 3

Liitesivumäärä 5

Asiasanat

vieraannuttaminen, av(i)oero, lapsi, lastenneuvolan terveydenhoitaja, ohjaava tiedote

THESIS
February 2018
Degree Programme in Nursing

Tikkarinne 9
FI-80200 JOENSUU
FINLAND
Tel. + 358 13 260 600

Authors

Roosa Alastalo, Katriina Kahelin, Saara Pölönen

Title

Information on Parental Alienation During Divorce – A Directive Handout for Public Health Nurses at Child Welfare Clinics to Promote Health Among Families with Children

Commissioned by

Siun sote

Abstract

Parental alienation includes events that enable the alienation of a child from a parent. It can be either conscious or unconscious action by a parent, who tries to complicate things between the child and the other parent. A conflict break-up and parental alienation have been found to have negative, long-term effects on the well-being of the child. Although parental alienation has been defined already in the 20th century, it is still not recognised by Finnish authorities. Health promotion of families is emphasised at the Child Welfare Clinics and as new family relations emerge, public health nurses should be more competent to identify cases of parental alienation and act accordingly.

The purpose of this practise-based thesis was to promote the well-being of families with children by explaining the concept of parental alienation to help public health nurses to work at child welfare clinics. The aim was to increase awareness of parental alienation among public health nurses and to strengthen their readiness to bring up the concern related to the phenomenon. The thesis assignment was to create a directive handout on parental alienation for the child welfare clinics of Siun sote.

This directive handout discusses parental alienation, how it manifests itself and the importance of bringing up the concern in the work of public health nurses. The handout was regarded as informative and useful in practical work. In the future, it could be used, for example, in a development assignment by exploring the effects of the phenomenon on the well-being of the parents.

Language

Finnish

Pages 52

Appendices 3

Pages of Appendices 5

Keywords

parental alienation, divorce, child, public health nurse at child welfare clinic, directive handout

Sisältö

Tiivistelmä

Abstract

1	Johdanto	5
2	Perhe ja vanhemmuus	6
3	Av(i)oero	8
3.1	Eroprosessi.....	8
3.2	Onnistunut ero	10
3.3	Konfliktiero	12
3.4	Eron vaikutus lapsen hyvinvointiin	13
3.5	Lasta suojaavat tekijät erossa.....	14
4	Lapsen vieraannuttaminen vanhemmasta	17
4.1	Vieraannuttamisen määritelmää	17
4.2	Vieraannuttamisen toimintatapoja.....	19
4.3	Kriteerit vieraannuttamisoireyhtymälle	21
4.4	Vieraannuttamisilmiön vaikeusasteet.....	23
4.5	Vieraannuttamisen vaikutuksia lapsen hyvinvointiin	24
5	Terveydenhoitajuus lastenneuvolassa	26
5.1	Terveydenhoitajan työnkuva	26
5.2	Terveydenhoitajan huoli perheen hyvinvoinnista ja sen puheeksi ottaminen.....	28
5.3	Perheen hyvinvoinnin tukeminen muuttuvassa elämäntilanteessa	28
5.4	Potentiaalisen vieraannuttamistapauksen havainnointi	30
6	Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tehtävä	31
7	Opinnäytetyön toteutus	31
7.1	Toiminnallinen opinnäytetyö	31
7.2	Toimeksianto-organisaation esittely.....	33
7.3	Opinnäytetyön lähtökohdat	34
7.4	Ohjaavan tiedotteen suunnittelu ja toteutus	35
7.5	Palaute ohjaavasta tiedotteesta	37
8	Pohdinta.....	39
8.1	Ohjaavan tiedotteen arviointi	39
8.2	Opinnäytetyön luotettavuus	42
8.3	Opinnäytetyön eettisyys.....	44
8.4	Opinnäytetyöprosessi ja ammatillinen kasvu	47
8.5	Opinnäytetyön hyödynnettävyys ja jatkokehitysideat	48
	Lähteet.....	50

Liitteet

Liite 1 Toimeksiantosopimus

Liite 2 Ohjaava tiedote

Liite 3 Kyselylomake

1 Johdanto

Lapsen vanhemmasta vieraannuttamista on määritelty jo 1900-luvun lopussa, mutta yhtä yksimielistä määritelmää tästä laajasta aiheesta ei vielä ole muodostettu. Vieraannuttamista voivat olla kaikki ne tilanteet, joissa lapsen vieraantumisen toisesta vanhemmasta on mahdollistunut. (Gardner 2002; Häkkänen-Nyholm, Laajasalo & Tuuri 2013, 40–41.) Sitä on todettu ilmenevän riitaisten erotilanteiden yhteydessä, joissa motiiviksi on usein havaittu vieraannuttavan vanhemman katkeruus toista vanhempaa kohtaan. On useita toimintatapoja, joilla vanhempi voi vieraannuttaa lasta toisesta vanhemmasta. Tutkimusten mukaan vieraannuttaminen toimiakseen vaati lapsen aktiivisen osallistamisen, ja tällä on todettu olevan haitallisia, jopa pitkäaikaisia vaikutuksia lapsen hyvinvointiin. (Häkkänen-Nyholm 2010; Baker 2005.)

Vieraannuttaminen voi ilmetä vanhemman, joko tietoisella tai tiedostamattomalla toiminnalla, jonka tavoitteena on lapsen ja toisen vanhemman välien tahallinen vaurioittaminen (Häkkänen-Nyholm ym. 2013, 18–19). Tunnusomaista ilmiölle on, että lapsen ja vanhemman välinen suhde on ollut ennen eroa tunnesävyltään myönteinen, eikä sitä ole todettu vahingolliseksi lapselle. Kun tämä lapsen ja vanhemman välinen suhde muuttuu eron jälkeen vieraannuttavan vanhemman näkemyksen mukaiseksi, kyseessä voi olla potentiaalinen vieraannuttamistapaus. (Häkkänen-Nyholm 2010.)

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön aiheena on vieraannuttaminen, toimeksiantaja on Siun sote, ja kohderyhmänä ovat lastenneuvoloiden terveydenhoitajat. Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena on edistää lapsiperheiden hyvinvointia avaamalla vieraannuttamisen termistöä terveydenhoitajien käytännön hoitotyön apuvälineeksi. Tavoitteena on saada terveydenhoitajien tietoisuus ja ymmärrys vieraannuttamisen ilmiöstä lisääntymään sekä vahvistaa terveydenhoitajien valmiuksia vieraannuttamisen puheeksiottamiseen. Opinnäytetyön tehtävänä on tuottaa ohjaava tiedote lastenneuvolan terveydenhoitajille. Teemoiksi tähän opinnäytetyöhön valikoitui eron ja vieraannuttamisen vaikutus lapsen hyvinvointiin.

2 Perhe ja vanhemmuus

Perhe-käsitteen määrittely on haasteellista sen monimuotoisen merkityksen vuoksi. Entisajan perheet olivat suuria, ja niihin kuuluivat omien lasten lisäksi myös isovanhemmat ja lähimmät sukulaiset, kuten serkut. (Vilén, Vihunen, Vartiainen, Sivén, Neuvonen & Kurvinen 2006, 57–58.) Nykyään perhemuodot ovat pienempiä, ja Tilastokeskuksen (2017) mukaan perheeksi voidaan luokitella kaksi avo- tai avioliitossa olevaa aikuista. Perheeksi luetaan myös yksinhuoltajaisät, sekä -äidit, jotka asuvat ilman puolisoa omien lastensa kanssa (Infopankki 2014a). Ydinperheeksi määritellään perhe, johon kuuluvat vanhemmat ja heidän biologiset lapsensa (Tilastokeskus 2017).

Vanhempi voi olla lapsen yhteishuoltaja, jolloin lasta koskevat asiat käsitellään ja huolehditaan yhdessä toisen vanhemman kanssa, vaikka asuinosoite olisi eri. Yhden vanhemman perheessä on lapsi ja vanhempi, jolloin vanhempi päättää lapsen asioista täysin itsenäisesti. Tällaisia perheitä muotoutuu usein vanhempien erotilanteissa tai silloin, kun toinen vanhemmista menehtyy. (Infopankki 2014b.)

Eron kohdatessa ydinperheestä voi tulla etäperhe, joka muodostuu lapsesta ja hänen toisesta, erillään asuvasta etävanhemmastaan. Etäperheet eivät kuulu virallisesti perheväestöön, koska heitä ei luokitella tilastojen mukaan perheeksi. Vaikka lapsi asuisi säännöllisesti etävanhemmallaan, siitä huolimatta tätä muodostelmaa ei luokitella perheeksi, sillä lapsen vakituinen asuinpaikka on lähivanhemman luona. Näin ollen lähivanhempi luokitellaan perhemääritelmien mukaisesti lapsen viralliseksi perheeksi. (Castrén 2009, 12.)

Vanhemmuus alkaa jo lapsen odotusvaiheessa ja korostuu lapsen synnyttyä. Vanhemmuus on läpi elämän kestävä tehtävä, joka lapsen kasvun ja kehityksen mukana muovautuu omanlaisekseen. Vanhemmuus myös roolittaa pariskunnan puolisoiksi ja vanhemmiksi. Näillä rooleilla on keskinäinen vuorovaikutussuhde, jonka laatu oleellisesti vaikuttaa kummankin roolin toimivuuteen. Pariskunnan

senhetkinen elämäntilanne sekä lapsuudessa koetut henkilökohtaiset kokemukset lapsuudesta ja vanhemmuudesta tukevat tai vaikeuttavat vanhemmuuteen asettautumista. Lisäksi perheen sisäiset, ja ulkoiset voimavarat, kuten tietämys lapsen kasvusta ja kehityksestä, sekä mahdollinen tukiverkosto vaikuttavat myös osaltaan vanhemmuuteen. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2012, 124.)

Vanhemmuus voi ilmentyä biologisena, sosiaalisena, psyykkisenä ja juridisena vanhemmuutena. Biologinen vanhemmuus tarkoittaa lapsen omaavan saman geeniperimän kuin vanhemmat. Sosiaalinen vanhemmuus kuvaa vanhempaa, joka huolehtii lapsen käytännön sekä arjen asioista. Psyykkisellä vanhemmuudella tarkoitetaan sitä, että lapsi kokee tunnetasolla aikuisen vanhemmakseen. Juridinen vanhemmuus, eli toiselta käsitteeltään huoltajuus, on alkuperäiseltä merkitykseltään sama kuin biologinen vanhemmuus. Huoltajan voi määrittää lapselle oikeudenkäynnin määräyksellä tai vanhempien keskinäisen sopimuksen kautta. (Vilén ym. 2006, 86.)

Ihmisen käsitys kyvystään olla vanhempi on muutoksille altis, läpi elämän jatkuva ja muotoutuva käsite. Tähän vaikuttaa keskeisesti lapsen ja vanhemman välinen senhetkinen suhde ja mitä muutoksia se pitää sisällään. Vanhemmuudella nähdään olevan ihmisen psyykkiselle ja fyysiselle hyvinvoinnille monipuolinen ja pitkäkestoinen positiivinen vaikutus, mikäli vanhemmuus koetaan jo alun alkaen myönteisenä. Itselle muodostuneet vanhemmuuden kokemukset lapsen ensimmäisten elinvuosien aikana vaikuttavat ihmisen hyvinvointiin läpi elämän. (Häkkinen-Nyholm 2013, 48.)

Lapsen ja vanhemman välistä suhdetta voi vaurioittaa jokin muutos elämässä. Tällainen vaikuttava tekijä voi olla vanhempien avo- tai avioero, jossa suhteen laatu tulee määritellä uudelleen. Vanhemmuus on parisuhteen päätyttyä siirtynyt uuteen vaiheeseen, mutta vanhemmuussuhde lapseen jatkuu yhä eron jälkeen. Eron jälkeisen yhteistyövanhemmuuden luominen on lapsen hyvinvoinnin kannalta olennaista. Eron aikana ja sen jälkeen vanhempien vastuulla on ensisijaisesti pitää huolta lapsesta ja hänen hyvinvoinnistaan. (Koskela 2009, 10–18.) Vanhemmille voi tuottaa hankaluuksia löytää uusia tapoja keskustella ja sopia

yhteisistä asioista eron jälkeisessä yhteistyövanhemmuudessa. Tämän suhteen kehittyminen ei tapahdu heti, vaan tarvitsee kehittyäkseen aikaa. (Koskela 2009, 10.)

3 Av(i)oero

3.1 Eroprosessi

Eroaminen parisuhteesta voi tapahtua pitkän harkinnan jälkeen, mutta impulsiivisesti tapahtuvat erot ovat kuitenkin yleistymässä. Eroon johtaneet syyt vaihtelevat yleensä miesten ja naisten välillä, ja näiden syiden laatu vaikuttaa eron luonteeseen. (Sinkkonen 2011, 175.) Ero voi tulla toiselle osapuolelle yllätyksenä, mikäli eroavat osapuolet eivät koe tilannetta samalla tavalla. Ero voidaan kokea myös uutena alkuna elämässä, jos entiset kumppanit ovat erosta yhtä mieltä. (Häkkänen-Nyholm ym. 2013, 14–15.)

Avioeroprosessia pidetään yleisesti monivuotisena ja runsasvaiheisena tapahtumana. Prosessin kestävyys vaikuttaa olennaisesti Suomen lainsäädäntö avioeron harkinta-ajasta. Avoeroprosessi on piirteiltään samankaltainen, mutta eroavaisuuksia syntyy muun muassa juridisessa näkökulmassa. Jokainen ero on omanlaisensa, mutta kaikki erot seuraavat pitkälti samanlaista kaavaa. Jos eroavalla pariskunnalla on yhteisiä lapsia, tuottaa tämä lisäksi uuden perspektiivin eroprosessiin. Kiiski jakaa väitöskirjassaan (2011) eroproessin kolmeen vaiheeseen: aika ennen eroa, varsinainen ero ja eron jälkeinen aika. (Kiiski 2011, 47.)

Aikaan ennen varsinaista eroa kuuluu tyytymättömyyttä senhetkiseen elämäntilanteeseen. Parisuhteessa pohditaan ilmi tulleita ongelmia ja pyritään löytämään ratkaisuja tilanteen selkeytymiseen. Tässä vaiheessa kumppaneilla voi syntyä halu suuntautua yhä itsenäisempään elämään ja tulla tarve viettää aikaa erillään toisistaan. Kun kumppaneiden keskinäinen kiintymyssuhde haurastuu ja epävarmuuden tunne tulevaisuudesta häviää, erovalmius vahvistuu ja prosessissa siirrytään seuraavaan vaiheeseen. (Kiiski 2011, 47–48.)

Varsinaisen eron vaihe alkaa eropäätöksestä, jota seuraa avioeron hakeminen ja juridinen harkinta-aika. Tämän vaiheen aikana sovitaan lasten asioiden hoitamisesta ja kertyneen omaisuuden jaosta. Tapahtumat pitävät sisällään yleensä paljon emotionaalista vaihtelua. Tässä eroprosessin toisessa vaiheessa ajatukset konkretisoituvat tekoihin, ja todellisuus voi aiheuttaa epävarmuutta tehtyihin päätöksiin. Käytännön asioiden järjestely ja avioeron aiheuttamat tuntemukset voivat herättää epäilyjä siitä, onko ero sittenkään oikea ratkaisu. Harkinta-aikaan kuuluva asumusero voi herättää entisissä kumppaneissa positiivisia ja negatiivisia tuntemuksia. Monet kokevat saavuttaneensa kaipaamansa vapauden ja itsenäisyyden. Asian käänköpuolena esille voi nousta myös yksinäisyyden tunnetta ja epävarmuutta omista taidoista selviytyä itsenäisesti asioista, jotka ovat aiemmin olleet puolison vastuulla. (Kiiski 2011, 47–48.)

Eron jälkeisenä aikana entiset kumppanit alkavat uudelleen rakentaa omaa itsenäistä elämäänsä. Eronneena olemisesta luodaan mielikuvia ja samalla haetaan itselle luontaisia tyylejä elämiseen. Erilaisia haasteita voi nousta esiin sosiaalisella, psyykkisellä ja taloudellisella osa-alueilla, ja näistä on selviydyttävä itsenäisesti. Yksilönä tulee kyetä uudelleenmäärittelemään oma suhtautumisensa entiseen kumppaniin ja entisen parisuhteen kautta luotuihin kontakteihin. Tässä vaiheessa on myös luontaista sopia entisten kumppaneiden kesken yhtenäisestä näkemyksestä lasten asioiden hoitoon tulevaisuudessa. (Kiiski 2011, 47–48.)

Erosta toipumiseen vaikuttavat useat tekijät, ja siihen kuluva aika on yksilöllinen. Ihmisen tietyt persoonalliset piirteet voivat olla eduksi toipumisessa. Erotilanteet ovat useasti hyvin stressaavia, mutta yleensä henkilö, jolla on kyky hallita stressaavia tilanteita, selviää tästä luontaisemmin. Sellaiselle henkilölle, jolle on ominaista puhua omista ajatuksistaan, nähdään olevan helpompaa hakea apua tilanteeseensa. Sosiaalinen tukiverkosto antaa mahdollisuuden käydä läpi eroon liittyviä asioita sekä auttaa löytämään erilaisia hyödyllisiä selviytymiskeinoja, siksi tämä verkostoitumisen taito on hyödyllinen. Eroamiseen kuuluu myös tietynlaisen surutyön työstäminen. Eronneiden osapuolten on tärkeä kohdata eron aiheuttamat ikävätkin tunteet, jotta tulevaisuutta voisi alkaa rakentamaan ehjältä pohjalta. Tunteiden käsittelemättä jättäminen voi johtaa siihen, että henkilö toistaa uusissa

ihmissuhteissaan samaa, haitalliseksi todettua toimintamallia. (Koskela 2009, 16.)

Erilaiset tekijät edesauttavat toipumista erosta. Näitä asioita ovat hyvä tukiverkosto, läheiset ystävät, uusi parisuhde, hyvä mielenterveys, anteeksiantamisen kyky, sekä halu edetä eteenpäin elämässä. Tähän kuuluu myös kyky päästää irti entisen parisuhteen aikana muovautuneesta identiteetistä. Erosta toipumista hidastavia tekijöitä ovat esimerkiksi eroavien osapuolten jatkuva riitely eron aikana ja sen jälkeen. (Sinkkonen 2011, 176.)

Keskinäisen kiintymyssuhteen laatu entistä kumppania kohtaan vaikuttaa olennaisesti eron sujuvuuteen, sen etenemiseen ja kykyyn käsitellä sitä. Nämä tekijät yhdessä määrittävät eroprosessin laatua. Kun kiintymyssuhde toiseen osapuoleen parisuhteen aikana on ollut turvallinen, pariskunnalla on paremmat valmiudet irtautua parisuhteesta. Jos kiintymyssuhde on ollut haitallinen ja parisuhde on ollut määrittävä tekijä omalle identiteetille ja itsetunnolle, henkilökohtainen eroprosessi hidastuu. Mikäli kiintymyssuhteen katkeamisen aiheuttaa yllättävä, toista loukkaava teko, on suurentunut riski ajautua entisen kumppanin kanssa konfliktieroon. (Sinkkonen 2011, 175–176.)

3.2 Onnistunut ero

Onnistuneessa erossa entiset kumppanit erittelevät omaa suhtautumistaan entiseen parisuhteeseen ja omaan vanhemmuuteensa. Nämä asiat tulee yksilöinä hyväksyä ja erottaa toisistaan, jotta olisi mahdollista jatkaa uutta itsenäistä elämää sekä toteuttaa tasa-arvoista ja jaettua vanhemmuutta. Sopuisassa erossa on luovuttu sekä romanttisista tunteista että vihan tuntemuksista toista kohtaan. Entinen kumppani pystytään näkemään henkilönä, jonka kanssa kyetään rakentamaan mahdollisimman toimivaa tulevaisuutta lapsen hyvinvointia ensisijaisesti ajatellen. Molemmilla vanhemmilla on näin ollen todellinen halu jakaa vanhemmuutta, eikä kilpailua paremman vanhemmuuden suhteen ole. Hyvässä erossa kyetään välttämään konflikteja ja opitaan tunnistamaan itsessä sekä toisessa osapuolella sellaiset asiat, jotka voivat osaltaan aiheuttaa tyytymättömyyttä ja

konfliktien syntymistä. Entiset kumppanit pystyvät myös selvittämään mahdolliset ristiriitatilanteet aiheuttamatta lapselle tarpeetonta henkistä taakkaa ja kykenevät ilmaisemaan erimielisyyttään asioista rakentavasti. (Kauppinen 2015, 10–12.)

Kauppinen (2015, 11–12) mukaan onnistunut ero voidaan nähdä hyvässä yhteistyössä tapahtuvaksi kolmella erilaisella tavalla. Toimintatavoista ensimmäinen on asiallisen yhteistyön malli. Tässä vanhemmat kykenevät toimimaan lapsensa kasvatustilanteissa yhteistyössä. He tiedottavat toisiaan lapsensa asioista, ja heidän keskinäinen kommunikointinsa on kohteliaan asiallista. Vanhemmat pitävät tällöin lapsen etua tärkeimpänä. Kauppinen (2015) kuvaa, että asiallisen yhteistyön mallia toteuttavat vanhemmat ovat selviytymistyyppiltään emotionaalisesti, sosiaalisesti ja kognitiivisesti orientoituneita. Näin ollen vanhempien yksilölliset tekijät vaikuttavat heidän tapaansa käsitellä eroa. Asiallisen yhteistyön mallissa päädytään lopulta aina onnistuneeseen ja toimivaan erovanhemmuuteen.

Tiiviin yhteistyön mallissa lapsella on mahdollisuus viettää runsaasti aikaa molempien vanhempiensa kanssa. Entiset kumppanit ovat keskenään tekemisissä usein ja he jakavat lapsiarkea, mutta eivät uskoudu toisilleen henkilökohtaisista asioistaan. Vanhemmilla ei ole myöskään halua puuttua toistensa asioihin. Tätä mallia noudattavat vanhemmat ovat harkinneet eroamista parisuhteen aikana jo vuosien ajan. Molemmat osapuolet käsittelevät eroa itsenäisesti ja yhdessä, ja tämän seurauksena he pystyvät luomaan lapsen kannalta toimivan ja joustavan yhteistyösuhteen arjessa. (Kauppinen 2015, 13.)

Saumattoman yhteistyön mallissa vanhemmat ovat ystäviä keskenään. He ovat tietoisia toistensa henkilökohtaisista asioista ja auttavat tarvittaessa toisiaan arjessa. Erosta seuraa henkilökohtainen muutos, ja tämä mahdollistaa ystävyysluontaisen lujittumisen. Eroa suunnitellaan jo parisuhteen aikana ja päätös eroamisesta tehdään hyvässä yhteistyössä. Tässä mallissa vanhemmat noudattavat yhteistä toimintasuunnitelmaa saumattomasti ja voivat myös poiketa sovituista säännöistä, mikäli se on lapsen edun mukaista. (Kauppinen 2015, 14.)

3.3 Konfliktiero

Konfliktiero nähdään moniulotteisena prosessina eroavien vanhempien välillä. Entisillä kumppaneilla ilmenee tällöin erimielisyyttä henkilökohtaisista eroon liittyvistä näkemyksistä. Osapuolten intressit ovat vastakkain ja yksilöillä voi olla oletamus siitä, että toinen toiminnallaan rajoittaa entistä kumppania eroon liittyvien tavoitteiden saavuttamisessa. Näin ollen entisten kumppaneiden välisiä erimielisyyksiä ei kyetä ratkaisemaan tai niiden selvittäminen voi olla hankalaa. Persoonallisuus ja eriävät näkemykset eroon liittyvistä tekijöistä voivat olla erityisesti konfliktieroon altistavia. (Häkkänen-Nyholm ym. 2013, 12–13.)

Konfliktierolla nähdään olevan kolme eri tasoa: lievä, keskivaikea ja vakava. Lievässä konfliktierossa entisillä kumppaneilla on erimielisyyksiä, mutta he pystyvät keskustelemaan niistä ja ratkaisemaan ristiriitoja myös eron astuttua voimaan. Keskivaikeassa konfliktierossa eronneilla kumppaneilla on enemmän laadultaan ja määrältään suurempia erimielisyyksiä. Näiden ristiriitojen ratkaisemiseksi edellytetään useimmiten juridisia toimenpiteitä. Kuitenkin juridisen eroprosessin jälkeen eronneet osapuolet kykenevät sivuuttamaan eroon liittyvät negatiiviset tuntemukset ja jatkavat elämäänsä tyytyen saamaansa päätökseen. Vakavassa konfliktierossa entisillä kumppaneilla ilmenee suhteettoman voimakkaita negatiivisia tuntemuksia toisiaan kohtaan. Nämä tuntemukset voivat olla hallitsevia jopa vuosien kuluttua erosta. Tämä on useimmiten nähtävissä heidän ympäristöönsä heijastuvana epäonnistuneena vuorovaikutuksena. Riitaisan eron vuoksi entiset kumppanit voivat olla täysin kykenemättömiä olemaan fyysisesti samassa tilassa yhtäaikaaisesti. Eronneiden kumppaneiden käyttäytyminen toista kohtaan voi olla hyvin epäkunnioittavaa, mikä voi ilmetä esimerkiksi tietoisena kiusantekona. (Häkkänen-Nyholm ym. 2013, 12–13.)

3.4 Eron vaikutus lapsen hyvinvointiin

Ero vaikuttaa parisuhteesta eroaviin osapuoliin ja myös pariskunnan lapsiin. Vanhempien ero aiheuttaa perhe-elämään muutoksia, jotka vaativat lapselta sopeutumista. Vanhemmilla on vastuu käsitellä eroa lapsen kanssa ja auttaa lasta sopeutumaan uuteen elämäntilanteeseen. Lapsen tulee saada riittävästi myönteistä huomiota sekä tukea, ja vanhempien eroa tulisi käsitellä lapsen kehitystaso huomioiden. Lapsi tarvitsee aikaa eron jäsentelyyn. Tämän vuoksi lapselle on hyvä luoda turvalliset puitteet tuoda esille eroon liittyviä tunteita rehellisesti. Jos eron todellista merkitystä ei ole käyty läpi, voi tämä aiheuttaa lapselle epätietoisuutta, ja hänen ymmärryksensä tilanteesta saattaa jäädä vajavaiseksi. Onnistuneessa erossa lapsi ymmärtää, että vanhempien rakkaus lasta kohtaan ei pääty erosta huolimatta. (Koskela 2009, 21–23.)

Lapsen turvallisuuden tunne voi heikentyä riitaisassa erossa ja vaikeuttaa lapsen selviytymistä. Jatkuva riitely voi nostaa lapsen stressitasoa, mikä voi ilmetä esimerkiksi fyysisenä syketason kohoamisena. Lapsen reagointi riippuu erilaisista tekijöistä, kuten iästä, sukupuolesta ja persoonasta. Myös vanhemmilta saatu esimerkki keskinäisten erimielisyyksien ratkaisemiseksi vaikuttaa lapsen eroon suhtautumiseen olennaisesti. (Sinkkonen 2011, 178–179.) Lapsi voi kokea eron myös huojentavana asiana, kun vanhempien parisuhteen aikaiset riidat ja erimielisyydet päättyvät. Jokainen ero on yksilöllinen, eikä aina vaikuta lapseen kielteisesti. (Häkkänen-Nyholm ym. 2013, 16–17.)

Vanhempien on mahdollista selviytyä erosta ilman, että heidän konfliktinsa vaikuttaa lapseen kielteisesti. Tällöin vanhemmat kykenevät selviämään erimielisyyksistään asettamatta lasta riidan keskiöön. Parhaimmillaan lapsi voi nähdä hyvän eron perhesuhteiden uudelleen määrittelynä, eikä perhettä tuhoavana tapahtumana. Lapsi tutkitusti selviytyy paremmin eron vaikutuksista ja ero-oirehinnasta, kun lapsen luottamussuhde molempiin vanhempiin on toimiva. Kun vanhemmat kykenevät hyvään yhteistyöhön eron aikana ja sen jälkeen, he tukevat lapsen luonnollista ja myönteistä kehitystä ja kasvua. On lapsen edun mukaista, että hänelle mahdollistetaan hyvien ja läheisten välien ylläpito molempiin vanhempiinsa. (Häkkänen-Nyholm ym. 2013, 16–17.)

Konfliktierossa lapsi tiedostaa vanhempiensa väliset ristiriidat. Mitä intensiivisempää vanhempien riitely on, sitä enemmän se voi vaurioittaa lapsen hyvinvointia ja kehitystä. On tutkittu, että suurimpana vaikuttajana lapsen ero-oireiluun on joutuminen vanhempien riitojen keskiöön. Tämän seurauksena eron jälkeen lapsilla on todettu esiintyvän keskimääräistä enemmän sopeutumattomuutta, ahdistusta ja masentuneisuutta. Vanhempien konflikteihin osalliseksi joutuminen voi altistaa lapset ja nuoret mahdollisiin käytöshäiriöihin tulevaisuudessa. Myös sillä on merkitystä, missä määrin lapsen suhde vanhempiinsa eron takia on muuttunut. Usein lapsi joutuu riitaisassa erossa toimimaan viestin välittäjänä vanhemmalta toiselle, jolloin hän päätyy kiusalliseen asemaan. Lähtökohtaisesti lapsella ei ole halua asettaa vanhempiaan eriarvoiseen asemaan. (Häkkänen-Nyholm 2013, 17- 18.)

Lapsen suhtautuminen eroon ja siihen liittyvät kokemukset ovat aina yksilöllisiä. Lapsen tuntemuksiin vaikuttavat oleellisesti perheen senhetkinen elämäntilanne sekä ennen eroa muodostettujen perhesuhteiden laatu. Kun toinen vanhemmista muuttaa pois entisestä yhteisestä kodista, lapselle voi kehittyä pelko yksin jäämisestä ja luopumisesta toisesta vanhemmastaan. Lapsi voi olla huolissaan myös siitä, kuka hänestä tulevaisuudessa huolehtii. Siksi vanhempien tulee huomioida ja käsitellä lapsella heräävät tuntemukset aina ajankohtaisesti erotilanteessa. Näin mahdollistuu onnistuneempi lähtökohta uuteen elämänvaiheeseen sopeutumiselle. (Koskela 2009, 21–23.)

3.5 Lasta suojaavat tekijät erossa

Erotilanteessa mahdollisimman normaalin arjen ja lapsen ikätasoa vastaavien rutiinien säilyttäminen totutulla tavalla tuo turvaa ja suojaa lasta eron aiheuttamassa muutoksessa. Tuttu hoitopaikka ja rutiinit kotona auttavat lasta selviytymisessä ja tuovat turvallista jatkuvuutta. Rutiini käsitteenä saatetaan tulkita herkästi kielteiseksi. Lapselle tuttujen rutiinien toistuvuus on kuitenkin lasta kannattelevaa ja eroprosessin käsittelyn kannalta tärkeää. Ennakoitava arki eheyttää lasta ja hän kokee tulevansa huolehdituksi muutoksessakin. Tämä edesauttaa lasta olemaan huolehtimatta liikaa vanhempiensa hyvinvoinnista. Muutoin lapsi voi alkaa

huolehtimaan vanhemmistaan, että saisi vanhempiensa tilanteen kuntoon ja vanhemmat jaksaisivat taas huolehtia hänestä. Lapsen toipuminen erosta etenee joustavammin, kun lapsi saa elää lapsena ja ikätasoaan vastaavaa elämää. (Niemelä & Kääriäinen 2008, 50.)

Aikuisten toimiva vuorovaikutus on lapsen edun mukaista ja turvaa tuottavaa. Eroavan pariskunnan välille muodostuu vähemmän konfliktitilanteita, ja lapsi saa vanhempien toimintavoista hyvän esimerkin asioiden sopimisesta ja ongelmien ratkaisemisesta. Suora keskustelu vanhempien kesken auttaa myös lasta ymmärtämään tilannetta ja tapahtumia paremmin. Jos vanhempien keskinäinen vuorovaikutus ei onnistu ja yhteiset toimintatavat eivät ole selkeitä ja sovittuja, vanhemmat voivat sortua pelailemaan ihmissuhteilla. Lasta saatetaan tällöin käyttää viestinviejänä vanhempien välillä lapselle vahingollisella tavalla. Onnistuneessa erotilanteessa lapsi ei vastuuta itseään toimimaan vanhempiensa välisenä viestijänä. Selkeä vuorovaikutus aikuisten ja lasten välillä on erinomainen keino suojata lasta erotessa. Lapsen ikätaso määrittää kommunikoinnin laatua lapsen ja aikuisen välillä. Lapselle on tärkeää kertoa erotilanteen vaiheista ja eroon liittyvistä asioista lapsen ikätaso, vastaanottokyky ja ymmärtämisen mahdollisuudet huomioiden. Lapsen kuuleminen ja hänen ajatustensa ja rektioittensa vastaanottaminen tukevat ja suojaavat lasta. (Niemelä & Kääriäinen 2008, 51–52.)

Eroon liittyvä elämänmuutos vaatii uusien asioiden ja tunteiden kohtaamista. Surun kokeminen on lapselle luonnollista erotilanteessa, ja se on normaali reaktio menetykseen. Molempien vanhempien kanssa kauniista muistoista keskustelu sallii lapsen vaalia hyviä ja menneisyyden iloisia hetkiä vanhempien kanssa. Tämä auttaa lasta surun ja menetyksen työstämiseen. Lapsen on suotavaa säilyttää se mielikuva molemmista vanhemmistaan, jonka hän itse on muodostanut. Vanhempi voi vaikuttaa tämän mielikuvan säilymisen tukemiseen joko kielteisesti tai myönteisesti. Lapsi on herkkä havainnoimaan vanhempiensa kommunikoinnin laatua. Niin lapsen kuin entisen puolisonkin kunnioittava kohtaaminen pyrkii toista huomioivaan vuorovaikutukseen ja on askel kohti onnistuneen eron saavuttamista. (Niemelä & Kääriäinen 2008, 52–53.)

Kriisin keskellä omat tarpeet ja tarvitsevuus paljastuvat ja voivat tulla korostuneesti esiin erotilanteessa. Kyky selviytyä vaikeassa elämäntilanteessa edellyttää aikuisilta ja lapselta sopeutumiskykyä. Lapsen luontainen sopeutumiskyky edistää muutoksesta selviytymistä ja lopulta voi olla lapsen itsetuntoa kohottava selviytymiskokemus. Jos lapsella on luottamuksellinen suhde molempiin vanhempiinsa, hänen elämänsä perusturva on kunnossa, vaikka ulkoiset elinolosuhteet muuttuisivat. Vanhemman osoittama läheisyys tuottaa lapselle turvaa ja myönteistä huomiota ja lisää lapsen tervettä omanarvontuntoa. Läheisyyttä ja huomiota voi osoittaa myös negatiivisella tavalla lasta kontrolloimalla, manipuloidulla, vaatimalla tai lahjomalla häntä puolelleen. Tällöin aikuinen tukahduttaa ja vie lapselta tälle kuuluvaa tilaa kasvaa erotilanteessa. (Niemelä & Kääriäinen 2008, 53–54.)

Turvallinen ja tutuista ihmissuhteista muodostuva lähiverkosto toimii lapselle merkittävänä tukena ja siten selviytymiskeinona erotilanteessa. Tehokkaimpia lasta suojaavia tekijöitä ovat hyvät sosiaaliset vuorovaikutustaidot. Lapsen kannustaminen ryhmässä toimimiseen toisten lasten kanssa, omien tarpeiden ja taitojen mukaan, edistää yhteenkuuluvuuden tunnetta sekä hänen kasvuaan ja kehitystään. Leikin kautta lapsi käsittelee elämässä tapahtuvia asioita ja voi kohdata toisia samankaltaisessa tilanteessa olevia lapsia. (Niemelä & Kääriäinen 2008, 54–55.)

Voimavaralähtöisesti toimivassa perheessä lapselle on sallittu erillisyyttä. Erillisyyys mahdollistaa oman identiteetin kasvun perheenjäsenenä. Tällöin lapsi kykenee terveellä tavalla omien vanhempiensa kriittiseen tarkasteluun. Lapsen käsitukseen omasta vanhemmasta eivät tällöin vaikuta hänestä esitetyt näkemykset ja toisilta kuullut mielipiteet. Useimmiten tämän kyseenalaistamisen taidon omaava tai sitä opetteleva lapsi on vähintäänkin kouluikäinen. Sitä nuorempi lapsi on helpommin manipuloitavissa ja tietyissä tilanteissa lähes aina samaa mieltä kuin dominoiva vanhempi. Joskus on tunnistettavissa lojaliteettiristiriita, kun lapsi haluaa miellyttää kumpaakin vanhempaansa menettämisen pelon vuoksi. Vanhemman tehtävänä on viestittää, ettei lapsen tarvitse olla kummankaan puolella, sillä molemmat vanhemmat ovat lapsen puolella. (Niemelä & Kääriäinen 2008, 56–57.)

4 Lapsen vieraannuttaminen vanhemmasta

4.1 Vieraannuttamisen määritelmää

Amerikkalainen lastenpsykiatri Richard Gardner on määritellyt vieraannuttamisen ilmiötä 1980-luvun puolivälissä. Hän jakaa ilmiön vieraannuttamiseen (Parental alienation, PA) ja sen alamuotoon, vieraannuttamisoireyhtymään (Parental alienation syndrome, PAS). Gardnerin mukaan vieraannuttamista ovat kaikki ne tilanteet, joiden seurauksena lapsen vieraantuminen vanhemmasta mahdollistuu. Vieraannuttaminen voi olla lapsen omasta aloitteesta tapahtuvaa, tai sen voi aiheuttaa myös mikä tahansa vanhemman etäännyttävä toiminta. (Gardner 2002; Häkkänen-Nyholm ym. 2013, 40–41.)

Hannuniemi (2010) tarkastelee artikkelissaan Häkkänen-Nyholmin (2010) katsauksessa käyttämää vieraannuttamisen termiä. Hannuniemen mukaan tätä voidaan tulkita kolmella eritasoisella tavalla. Se voi olla vanhemman manipuloivaa toimintaa, joka pyrkii saamaan lapsen toista vanhempaa vastaan, tai lapsen vanhemmasta vieraantumista, (parental alienation, PA), jolloin ei varmuudella tiedetä vieraantumiseen johtaneita syitä. Kyseessä voi myös olla kliininen psykiatrinen diagnoosi, vieraannuttamisoireyhtymä (parental alienation syndrome, PAS), jossa vanhemman vieraannuttavaa toimintaa pidetään lapsen vieraantumisen syynä. (Hannuniemi 2010.)

Duodecimin termit ja sanakirjat -osiosta ei löydy määritelmää sanalle ”vieraannuttaminen”. Hakemalla sanaa ”vieraantuminen” määritelmäksi saadaan: ”Loittoneminen jostakin aikaisemmasta, alkuperäisemmästä olotilasta siten, että esim. suhteet etääntyvät tai tavat ja tottumukset muuttuvat.” Vieraannuttamisoireyhtymä -käsitettä hakemalla tulokseksi saadaan: ”Vanhemmasta vieraantumiseen liittyvä oireyhtymä, joka johtuu toisen vanhemman vieraannuttavasta käytöksestä.” (Duodecim 2017.)

Vieraannuttamisoireyhtymän olemassaolo on tunnustettu juristien, lastenhuolto-kiistojen parissa työskentelevien sekä lääkärien keskuudessa useissa maissa, kuten Yhdysvalloissa, Kanadassa ja Saksassa (Hannuniemi 2009, 232). Vieraannuttamisoireyhtymää on pyritty jopa tuomaan eurooppalaiseen ja amerikkalaiseen mielenterveyden viralliseen tautiluokitukseen. Ilmiö on tunnustettu todennukaiseksi Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen toiminnassa. (Hannuniemi 2010, 2009.) Suomessa vieraannuttamisen ilmiö ja sen arvioinnin tarve on viranomaiskäytännöissä varsin uusi asia (Petrelius 2016).

Kirjallisuutta tutkittaessa vieraannuttamisen -käsitettä määritellään monella eri tapaa. Asiantuntijat eivät ole vielä päässeet yksimieliseen tulkintaan, jota voisi pitää vieraannuttamisoireyhtymän yleisesti hyväksyttynä määritelmänä. Yleinen käsitys on, että vieraannuttaminen on toisen vanhemman tavoitteellista, joko tietoista, tai osittain tiedostamatonta toimintaa. (Häkkänen-Nyholm ym. 2013, 18–19.) Usein vieraannuttajavanhempi vieraannuttaa lasta käyttäytymisellään vieraannuttamisen kohteena olevasta vanhemmasta tarkoituksena tämän vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksellisen suhteen hankaloittaminen tai välien katkaiseminen kokonaan. Vieraannuttamisen määritelmän ajatellaan lähtevän olettamuksesta, jossa lapsen ja vieraannutetun vanhemman välinen suhde on aiemmin ollut tunnesävyltään myönteinen. (Häkkänen-Nyholm 2010.) Arvioitaessa vuorovaikutuksellisen suhteen lähtökohtia tulee ottaa huomioon, että lapsi voi olla sellaisessa kehitysvaiheessa, johon kuuluu luonnollinen halu vanhemmista etääntymiseen (Häkkänen-Nyholm 2013, 20).

Vanhempien ja lapsen välinen suhde eron edetessä voidaan nähdä jatkumona, jonka toisessa ääripäässä lapsen kontakti kumpaankin vanhempaan on hyvä ja toimiva. Jatkumossa toisena ääripäänä lapsi on vieraannutettu vanhemmastaan. Näiden vaihtoehtojen välissä lapsi liittoutuu toisen kanssa ja vieraantuu toisesta perusteltujen syiden vuoksi. (Pruuki & Sinkkonen 2017, 57.) Lapsen valmiuteen muodostaa liittouma vieraannuttajavanhemman kanssa ja hylätä toinen vanhempi vaikuttaa lapsen kognitiivinen ja emotionaalinen kehitystaso. Lapsi voi siis toimia vieraannuttamistapauksessa toissijaisena vieraannuttajana ja näin purkaa sisäistä ristiriitaansa osoittamalla lojaalisuutta toiselle vanhemmalle liittoutuen tä-

män kanssa. (Häkkänen–Nyholm ym. 2013, 40–41.) Merkittävänä erona vieraannutetun lapsen ja eron seurauksena vanhemmasta etääntyneen lapsen välillä voi olla se, että vieraannutettu lapsi tuo avoimesti ja epäröimättä esille kokemaansa vihaa ja halveksuntaa vieraannutuksen kohteena olevaan vanhempansa (Häkkänen–Nyholm ym. 2013, 20–21). Baker, Burkhard ja Albertson–Kelly (2012) tutkimuksessaan havaitsivat, että vieraannutetut lapset pystytään erottelemaan ei vieraannutetuista lapsista lasten itse täyttämällä kysymyslomakkeella.

Lapsen vieraannuttaminen vanhemmasta voidaan nähdä prosessina. Se sisältää ennalta määräämättömällä ajanjaksolla tapahtuvia, lapsen ja vanhemman välien etääntymistä edesauttavia tapahtumia. (Häkkänen–Nyholm ym. 2013, 27.) Vieraannuttamisilmiöllä on useiden tutkimusten mukaan lapsen hyvinvointiin vaikuttavia kauaskantoisia vaikutteita (mm. Baker & Darnall 2006; Baker 2005; Baker 2006; Baker & Ben-Ami 2011; Ben-Ami & Baker 2012).

4.2 Vieraannuttamisen toimintatapoja

On olemassa lukuisia variaatioita konkreettisista tavoista toimia ja käyttäytyä, jotka voivat edesauttaa vieraannuttamisen tapahtumista. Usein tämä ilmenee vanhemman tiedostetulla tai tiedostamattomalla toiminnalla, jonka tavoitteena on vaurioittaa tai muovata toisen vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutuksellista suhdetta. Tämänhetkinen oletus on, että vieraannuttavan vanhemman toimintatavat voivat olla jossain määrin riippuvaisia lapsen iästä ja vieraannuttavan vanhemman luonteenpiirteistä. (Häkkänen–Nyholm ym. 2013, 21–22.)

Vieraannuttamisen toimintatapoja on tutkittu kansainvälisesti useissa eri tutkimuksissa (esimerkiksi Baker & Darnall 2006; Baker 2005). Bakerin ja Darnallin (2006) tutkimukseen vieraannuttamisen toimintatavoista vastasi 97 henkilöä. Osallistujat olivat iältään 22–63-vuotiaita. Tutkimus oli osoitettu vanhemmille, jotka itse kokivat olevansa lapsestaan vieraannutettuja toisen vanhemman vieraannuttavan käytöksen vuoksi. Yksi tutkimuskysymyksistä pyrki vastaamaan siihen, mitä vieraannuttamisen strategioita vieraannutettuja vanhempia vastaan oli

käytetty ja olivatko strategiat samoja, joita vieraannuttamisen kohteeksi joutuneet lapset olivat kokemusperäisesti kuvailleet Bakerin (2005) tutkimuksessa.

Baker ja Darnall (2006) julkaisivat tutkimuksessaan 66 strategista toimintatapaa ja käytösmallia, joita vieraannutetut vanhemmat ajattelivat heitä vastaan käytettävän. Vastaukset luokiteltiin niiden samankaltaisuuden perusteella ja näistä muodostui kahdeksan pääluokkaa. Yleisimmäksi vieraannuttamista edesauttavaksi strategiaksi nousi mustamaalaaminen (Badmouthing). Tätä kokivat lähes kaikki kyselyyn vastanneista vanhemmista jossain muodossa. Toiseksi yleisimpänä toimintatapana ilmeni lapsen ja vieraannutetun vanhemman tapaamisten rajoittaminen, sekä häiritseminen (limiting/interfering with visitation/parenting time/contact). Vieraannuttamista edistäviksi strategioiksi määriteltiin myös kaikkien vieraannutetun vanhemman ja lapsen välisen viestinnän rajoittaminen (limiting/interfering with mail and phone contact), symbolisen kontaktin rajoittaminen (limiting/interfering with symbolic contact), lasta koskevan tiedon saamisen rajoittaminen (interfering with information), emotionaalinen manipulointi (emotional manipulation) sekä niin sanottu epäterve liittouma vieraannuttajavanhemman ja lapsen välillä (unhealthy alliance). Myös kaikki sellainen toiminta kategorioitiin, joka ei sopinut suoranaisesti mihinkään muuhun edellä mainittuun luokkaan, mutta silti oli tunnistettavissa vieraannuttamista edesauttavaksi toiminnaksi (miscellaneous).

Baker ja Darnall (2006) vertailivat tutkimuksessaan myös Bakerin (2005) tutkimuksen tuloksia. Bakerin (2005) tutkimus toteutettiin 38 aikuiselle, jotka olivat mielestään kokeneet altistuneensa vieraannuttamiselle lapsena. Tutkimukseen on koottu 32 heidän kokemuksiinsa perustuvaa vieraannuttamista edesauttavaa strategiaa. Saatuja tuloksia vertailtiin Bakerin ja Darnallin (2006) tutkimukseen, jotta saataisiin selville, mitä yhteneväisyyksiä tai eroavaisuuksia vieraannuttamista edistävissä toimintatavoissa on lapsen ja vanhemman näkökulmasta. Tutkimusten tuloksissa ilmeni paljon yhdenmukaisuutta käytetyissä strategioissa, kuitenkin merkittäviä eroavaisuuksia löytyi 21 koetun strategian kohdalla. Näistä vanhemmilla ilmeni 17 toimintatapaa, joita lapset eivät olleet havainneet. Vastaa- vasti lasten tuloksista löytyi neljä toimintatapaa, joita ei löytynyt vanhempien ko-

kemuslistalta. Tulosten eroavaisuuksien on ajateltu johtuvan siitä, että vaikka lapset ovat vieraannuttamisen kohteena, he eivät ole tietoisia, millä laajuudella näitä toimintatapoja käytetään vieraantumisen toteutumiseksi ja miten kauaskantoisia vaikutuksia ilmiöllä voi olla.

Tutkimukset osoittavat, että on olemassa lukuisia erilaisia toimintatapoja vieraannuttaa lasta toisesta vanhemmasta (Baker & Darnall 2006; López, Iglesias & García 2014). Vieraannuttaminen on usein vieraannuttavan vanhemman haluama, tavoitteellinen lopputulos, joka ei ole välttämättä riippuvainen yksittäisestä teosta tai tapahtumasta. Oleellista ei ole, mitä toimintatapoja käytetään, vaan tavoitteena on se, että vieraantumista tapahtuu. Vaikka vieraannuttamista edistäviä toimintatapoja on pystytty nimeämään, ilmiötä voi olla hankala tunnistaa sen laajuuden ja monimuotoisuuden vuoksi. (Baker & Darnall 2006.)

4.3 Kriteerit vieraannuttamisoireyhtymälle

Vieraannuttajavanhemmalla sekä lapsella, joka kärsii vieraannuttamisoireyhtymästä, on havaittavissa joitakin seuraavista kahdeksasta käyttäytymispiirteestä. Ensimmäisenä kriteerinä on vieraannuttamisen kohteena olevan vanhemman negatiivinen panettelu. Se on useimmiten pitkäjänteistä, tietoisesti kohdistettua vastarintaa, johon vieraannuttajavanhempi voi osallistaa myös yhteiset lapset ja lähipiirin. Toisena kriteerinä vieraannuttamisen kohteena oleva vanhempi pyritään esittämään lapselle vähäpätöisenä ja hänen piirteensä voidaan kuvata lapselle puutteellisina. Näin ollen vieraannuttajavanhempi voi muodostaa kohteesta itse keksittyjä tai suuresti liioiteltuja asioita. Valituksen aiheita pyritään esittämään lapselle mahdollisimman tuhoisina. (Gardner 2002; Hannuniemi 2007, 16–17.)

Ambivalenssin puute, eli lapsen kykenemättömyys kohdistaa vieraannuttamisen kohteena olevaan vanhempaan sekä positiivisia että negatiivisia tunteita, on kolmas ilmentymä. Tämä voi altistaa lapsen näkemään toisen vanhemman pelkästään pahana ja toisen hyvänä. Lapsi saattaa tietoisesti tai tiedostamattaan unohtaa kaikki hyvät kokemukset, vaikka niitä olisi ollut aiemmin eheässä per-

heessä runsaasti. Tämä ajattelutapa voi myöhemmin muovautua mustavalkoajatteluksi kaikilla elämän osa-alueilla. (Hannuniemi 2007, 17; Häkkänen-Nyholm ym. 2013, 41.)

Vieraannuttajavanhemman manipuloiva käytös voi saada lapsen ajattelemaan vieraannuttamisen kohteena olevan vanhemman vastenmieliseksi. Tämän neljännen piirteen avulla vieraannuttajavanhempi voi "piiloutua" lapsen sanojen taakse. Lapsi on kuitenkin useimmiten ikänsä puolesta kykenemätön päättämään itsenäisesti asioistaan, ja näin ollen vanhemman vaikutus lapsen ajatusmalleihin on merkittävä. Tätä voidaan kutsua "itsenäinen ajattelija" -ilmiöksi. (Hannuniemi 2007, 17; Häkkänen-Nyholm ym. 2013, 41.)

Vanhempien välisessä konfliktissa lapsi voi antaa tukensa kokonaan toiselle vanhemmalle. Tämä vaistonomainen puolen valitseminen vanhempien ristiriitatilanteissa on kriteereistä viides. Lapsen esittämät kommentit vieraannuttamisen kohteena olevasta vanhemmasta ovat yleensä vieraannuttajavanhemman puheista täysin tai osittain kopioituja. Kuudentena kriteerinä lapsi ei välttämättä tunne syyllisyyttä huonosta käytöksestään suhteessa vieraannuttamisen kohteena olevaan vanhempaan, eikä pysty esimerkiksi osoittamaan tälle kiitollisuutta. Lainattujen mielipiteiden esittäminen on kriteereistä seitsemäs. Lapselle voi olla tyypillistä käyttää puheissaan vieraannuttajavanhemman aikuismaista termistöä sen sisältöä ymmärtämättä. Kahdeksantena kriteerinä on vihamielisyyden kohdistuminen vieraannuttamisen kohteena olevan vanhemman lisäksi myös tämän lähipiiriin. (Hannuniemi 2007, 17–18; Häkkänen-Nyholm ym. 2013, 41.)

Vieraannuttamisoireyhtymän kriteerien luotettavuus on kyseenalainen. Useiden tutkimusten tulokset ovat olleet samansuuntaisia kriteerien piirteiden kanssa. Esimerkiksi Bakerin ja Darnallin (2007) tutkimuksessa saadut tulokset tukivat Gardnerin kahdeksan kriteerin ilmentymää. On kuitenkin kritisoitu, että näitä lapsen oireiden vakavuusastetta määrittäviä tekijöitä ei ole pystytty tutkimuksissa osoittamaan riittävän yhdenmukaisesti ja kattavasti. Tutkimusten tulokset ovat pääasiassa olleet lähtöisin vain yhdestä tietolähteestä, kuten vanhemmilta, joilla on kokemus vieraannuttamisesta. Kritisoijien mukaan näiden vieraannuttamisoireyhty-

män kriteereiden validiteettia ei ole tarpeeksi testattu, eikä riittävää vertaisarviointia ole tehty. Vieraannuttamisoireyhtymän luotettava arviointi edellyttää menetelmien kehittämistä ja jatkotutkimuksia aiheesta. (Häkkänen-Nyholm ym. 2013, 41–42.)

4.4 Vieraannuttamisilmiön vaikeusasteet

Häkkänen-Nyholmin ym. (2013, 39) sekä Hannuniemen (2007, 18) mukaan vieraannuttamisen ilmiö voidaan nähdä kolmetasoisena. Edellä mainitut jakavat ilmiötä sen vaikeustason mukaisesti lievään, keskivaikeaan ja vakavaan. Hannuniemen (2007, 18) mukaan lieväästeisessä vieraannuttamisoireyhtymässä toinen vanhempi on lapselle toista suositumpi. Tämän suosittumman vanhemman asemaa lapsi pyrkii esimerkiksi huoltajuuskiistassa vahvistamaan. Lapsen motiivina tähän toimintaan voi olla terveemmän ja vahvemman siteen säilyttäminen vieraannuttajavanhempaan. Mikäli lapsella on vahva suhde myös vieraannutettuun vanhempaan, saattaa vieraannuttajavanhemman uskottavuus olla lapsen mielestä horjuva.

Häkkänen-Nyholmin ym. (2013, 39–41) mukaan lievässä vieraannuttamisen ilmiössä lapsen yhteydenpito vieraannuttamisen kohteena olevaan vanhempaan voi aiheuttaa lapselle stressiä. Tähän voivat merkittävästi vaikuttaa muun muassa vieraannuttajavanhemman mustamaalaamispuheet vieraannutetusta vanhemmasta. Hannuniemi (2007, 18) kertoo, että esimerkiksi lapsen käydessä vieraannuttamisen kohteena olevan vanhemman luona, saattaa lapsen kyseenalainen suhtautuminen tilanteeseen ilmetä ohimenevänä ja lievänä. Etääntyneen vanhemman luo meneminen voi tuntua lapsesta hankalalta. Konkreettisesti tämä voi näkyä vieraantuneen vanhemman kutsumisena etunimellä. Lapsi voi arvioida, ettei kyseinen vanhempi ansaitse arvonimeä *"isä"* tai *"äiti"*. Lievissä vieraannuttamistapauksissa lapsen kielteisiin ajatuksiin ei liity pelontunteita, joten tapaamiset vanhemman ja lapsen välillä usein järjestyvät (Häkkänen-Nyholm ym. 2013, 39–41).

Kaikki vieraantumisoireyhtymän oireet esiintyvät yleensä keskivaikeassa vieraannuttamisoireyhtymässä. Ne voivat ilmetä voimakkaampina kuin lievässä vieraannuttamisoireyhtymässä. Vieraannutetun vanhemman tapaaminen voi aiheuttaa lapselle surua ja ahdistusta. Vieraannuttamisen kohteena olevan vanhemman luo siirryttäessä vieraannuttamisen vaikeusaste useimmiten tulee näkyväksi. Lapsen huono käyttäytyminen, panettelu ja väkivaltaisuus vieraannutettua vanhempaa kohtaan tapaamisen alussa ovat mahdollisia. Kun vieraannuttajavanhempi, joka puoltaa tällaista käyttäytymistä, ei ole enää kuuloetäisyydellä, lapsi useimmiten rauhoittuu ja kykenee hyvántahtoiseen yhteistyöhön vieraannutetun vanhemman kanssa. (Hannuniemi 2007, 18.) Lapsi voi kokea, että hänen tulee ikään kuin selvitä vanhempien välillä kahdessa erilaisessa maailmassa. Olosuhteet ja käytännöt vanhempien luona voivat vaihdella huomattavasti, jolloin lapsen käyttäytyminen on mukautuvaa ja sidoksissa siihen, kumman vanhemman luona hän fyysisesti on. (Häkkänen-Nyholm 2013 ym. 39–40.)

Vakavatasoisessa vieraannuttamisilmiössä lapsi ei halua olla tekemisissä vieraannutetun vanhemman kanssa. Lapsi voi kohdistaa vihamielisyyttä, fanaattisuutta ja jopa häiriintyneisyyttä vieraannuttamisen kohteena olevaan vanhempaan. Lapsen ja vieraannuttajavanhemman välillä on usein symbioottinen suhde, jossa itseä ei välttämättä kyetä eriyttämään toisesta. Tällöin *"minä"*-termin sijasta käytetään *"me"*-termiä. Vieraannuttajavanhempi pyrkii ylläpitämään lapseen tällaista suhdetta. Lapsen tavatessa vieraannutettua vanhempaa motiivina voi olla ennemminkin tämän vakoilu kuin aito tapaamishalu. Lapsen tavoitteena voi olla halu aiheuttaa vieraannutetulle vanhemmalle nöyryytystä ja turhautumista. (Hannuniemi 2007, 18; Häkkänen-Nyholm ym. 2013, 39–40.)

4.5 Vieraannuttamisen vaikutuksia lapsen hyvinvointiin

Riitaisten erojen yhteydessä esiintyvä vieraannuttaminen voi vaikuttaa lapsen psyykkiseen kehitykseen. Vanhempien avioeron vaikutusta lapseen on tutkittu paljon ja on havaittu, että vanhempien välisillä ristiriidoilla ja lasten osallistamisella riitoihin on yhteys lapsen kehityksen häiriintymiseen. On tärkeä muistaa, että

useat vieraannuttamiseen käytettävät strategiat toimiakseen vaativat lapsen aktiivisen osallistamisen. (Häkkänen-Nyholm 2010.) Vieraannuttamisen kohteena oleva lapsi voi oppia hallitsemaan ja tulkitsemaan tunneperäistä ympäristöään niin taitavasti, että tämä kykenee manipuloimaan vanhempiaan. Lapsi voi hyödyntää manipuloinnin taitoa pitääkseen yllä kotona rauhallista ilmapiiriä tai vaikuttaa negatiivisesti vanhempien keskinäisiin väleihin. Lapsen ja vieraannutetun vanhemman välisessä suhteessa auktoriteetti voi siirtyä aikuiselta lapselle. (Häkkänen-Nyholm 2010, Häkkänen-Nyholm ym. 2013, 51.)

Bakerin (2005) tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää 38 aikuisen vastauksen perusteella, minkälainen vaikutus vieraannuttamisella on ollut heidän elämäänsä. Kaikki osallistujat olivat mielestään joutuneet lapsena vieraannuttamisen kohteeksi. Osallistujien kokemuksia ei yksinomaisesti voi luokitella vieraannuttamisesta aiheutuneiksi, sillä niihin voi vaikuttaa myös moni muu tekijä.

Vastaajista 26 henkilöä toi esille, että vieraannuttamisen kohteena oleminen oli vaikuttanut negatiivisesti heidän minäkuvaansa. Tämä ilmiö vaikutti juontavan juurensa ainakin kolmesta eri lähteestä. Koska vieraannuttajavanhempi ajatteli vieraannutetun vanhemman olevan paha, tutkimukseen osallistuneet kokivat olevansa myös pahoja, sillä vieraannutettu vanhempi oli osa heitä, niin geneettisesti, kuin varhaisen suhteen kautta. Vieraannutetun vanhemman vastaisen vieraannuttamiskampanjan alkaessa lapsuuden varhaisessa vaiheessa, lapsi ikään kuin kasvaa ajatukseen vieraannuttajavanhemman tyytymättömyydestä myös häntä kohtaan. (Baker 2005.)

Kuullessaan toistuvasti vieraannuttajavanhemmalta vähättelyjä vieraannutetun vanhemman rakkaudesta lasta kohtaan, kokivat lapset, etteivät he ole tämän vanhemman rakkauden arvoisia. Se mikä alkoi lapsen tulkintana ulkopuolelta tulevista viesteistä, siirtyi lopulta lapsen sisäiseen maailmaan ajatuksena, ettei häntä pystytä rakastamaan. (Baker 2005.) Bakerin ja Ben-Amin (2011) tutkimuksesta saadut tulokset tukivat heidän hypoteesiaansa siitä, että kääntämällä lapsi vieraannuttamisella toista vanhempaa vastaan, samalla ikään kuin asettaa lapsen itseään vastaan. Bakerin (2005) tutkimukseen osallistujat tunsivat myös huo-

noa itsetuntoa, koska kokivat syyllisyyttä heidän osallisuudestaan vieraannuttamistoiminnassa. Ajatukset siitä, että he olivat pettäneet vanhempansa, vaikka tiedostivatkin tehneensä parhaimpansa vaikeassa tilanteessa manipulaation alaisuudessa, ovat vaikuttaneet itseinhon muodostumiseen ja negatiiviseen minäkuvaan.

Ben-Ami ja Baker (2012) tutkivat vanhemmasta vieraannuttamisen aiheuttamia pitkäaikaisia vaikutuksia. He vertailivat keskenään erolasten kokemuksia kahden ryhmän välillä. Ensimmäinen ryhmä koostui vieraannuttamisen kokemuksen omaavista lapsista ja toiseen ryhmään kuuluivat lapset, joilla kokemusta tästä ei ollut. Tutkimuksessa selvisi, että vieraannutetulla ryhmällä oli huonompi itsetunto, kuin heillä, joilla ei ollut kokemusta siitä. Bakerin ja Ben-Amin (2011) tutkimuksessa huomattiin myös yhteys siitä, että mitä useampaa vieraannuttamisstrategiaa käytettiin ja mitä useammin lapsi altistettiin näille strategioille, sitä huonompi itsetunto heillä oli. Tulokset osoittivat myös, että ensimmäisellä ryhmällä oli huonompi todennäköisyys muodostaa turvallisia kiintymyssuhteita aikuisiällä (Ben-Ami ja Baker 2012).

5 Terveystenhoitajuus lastenneuvolassa

5.1 Terveystenhoitajan työnkuva

Terveystenhoitotyö tarkoittaa terveystenhoitajan ammatillisen pätevyyden omaavan henkilön tekemää työtä, jossa keskeistä on väestön aktivoiminen ja osallistaminen edistämään ja ylläpitämään omaa terveyttään. Tavoitteena on yhteiskunnallisen eriarvoisuuden vähentäminen ja terveyden tasa-arvoisuuden lisääminen. Terveysteen ja hyvinvointiin vaikuttavina tekijöinä huomioidaan ihmisten elinympäristö, hyvinvointi ja elinolosuhteet. Terveystenhoitajan työ pyrkii edistämään perheiden, yksilöiden, yhteisöjen, väestön ja ympäristön terveyttä, asiakkaiden itsehoitoisuutta sekä voimavaroja. Terveystriskien ja sairauksien ehkäisy, varhai-

nen toteaminen ja sairastuneiden hoitaminen, sekä ympäristösuunnittelu ja kehittäminen ovat yhteiskunnallisesti laajemmin terveyttä rakentavaa toimintaa. (Haarala, Honkanen, Mellin & Tervaskanto-Mäentausta 2015, 15.)

Terveydenhoitaja vastaa kansanterveyslakiin perustuvan hoidon hoitotieteellisen tason ylläpitämisestä, kehittämisestä ja ajanmukaisuudesta toimialueellaan (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017). Perheen osallisuuden vahvistaminen yhteiskunnan vastuun vähentyessä painottuu terveyden edistämisessä. Terveydenhoitaja pyrkii työssään luomaan perheelle toiminnallisia mahdollisuuksia, tarkastella perheen voimavaroja ja terveyttä tulevaisuutta ennakoiden. Vanhempien valmiuksien ja osallisuuden arviointi yhdessä edesauttaa vanhempia kohti omaa asiantuntijuutta ja vastuunottoa terveydenhoitajan tukemana. Perhe ei ole vain passiivinen hoidon kohde ja vastaanottaja, vaan myös aktiivinen osallistuja hyvinvoinnin edistämisessä. (Pietilä 2010, 131.)

Asiakaslähtöinen työskentely ja yksilöllinen terveysneuvonta kuuluvat keskeisenä osana terveydenhoitotyöhön. Terveydenhoitaja tarjoaa perhehoitotyön palveluja sekä toimii lapsiperheiden hyvinvoinnin ja terveyden edistäjänä lastenneuvolassa. Hän pyrkii lujittamaan lapsiperheiden yhteisöllisyyttä vanhempien tukena ja apuna erilaisissa elämäntilanteissa. Terveydenhoitaja pyrkii tunnistamaan jo varhaisessa vaiheessa perheen ja lapsen tuen tarvetta. Lapsiperheiden hyvinvoinnin vahvistaminen, voimavarojen tunnistaminen, kasvatuseuvonnan antaminen ja elämäntapataarkastelu perheen kanssa yhteisesti ovat tärkeä osa työtä lastenneuvolassa. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015.)

Alle kouluikäisten lasten kasvun ja kehityksen seuranta kuuluu neuvolassa säännöllisesti toteutettavaan hoitotyöhön seulontatutkimuksia apuna käyttäen. Seulonnoissa ilmi tulleiden mahdollisten poikkeavuuksien arviointi ja jatkotutkimuksiin ohjaaminen kuuluu terveydenhoitajalle, jolloin hän tarvittaessa konsultoi erityistyöntekijöitä moniammatillisessa yhteistyössä ja suorittaa hoidon tarpeen uudelleenarviointia. Sen lisäksi rokottaminen, tutkimukset ja muu konkreettinen terveysneuvonta sisältyy terveyden edistämiseen ja ylläpitämiseen. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015.)

5.2 Terveystenhoitajan huoli perheen hyvinvoinnista ja sen puheeksi ottaminen

Terveystenhoitajan merkittävänä työvälineenä toimii subjektiivinen huoli perheen hyvinvoinnista. Huolen puheeksi ottaminen liittyy varhaisen puuttumisen malliin, joka toimii kolmivaiheisesti. Tunnistamisvaihetta seuraa huolen ottaminen puheeksi ja näin ollen tuen tarjoaminen mahdollistuu arvioon perustuen. Esille nousseita tunnistettuja asioita ei ainoastaan avata keskusteluun, vaan niihin pyritään tarjoamaan myös tukea kohti ratkaisun löytymistä. Puheeksi ottaminen terveydenhoitajan omasta huolinäkökulmasta käsin auttaa tunnistamaan tuen ja avun tarpeellisuutta perheessä osoittamatta tai aiheuttamatta syyllisyyttä. Omaan huoleen tarttuminen auttaa tuomaan hankaliakin asioita esille loukkaamatta ja vaarantamatta asiakassuhdetta. Asiakas voi lähestyä itselleen kipeää asiaa joko vastaamalla huoleen ja kertomalla lisää mieltään painavasta tilanteesta tai osoittamalla että huoli voi olla aiheeton. (Haarala ym. 2015, 137–141.)

Huolta tuottava seikka voidaan kuitenkin huomioida mahdollisena tapahtuvana asiana liittyen asiakokonaisuuteen, vaikka se ei olisikaan ajankohtainen. Vastavuoroisuus vahvistuu asiakassuhteissa terveydenhoitajan ammatillisen kokemuksen karttuessa ja elämäkokemuksen myötä. Nonverbaalinen viestintä kertoo ilmeiden ja eleidenkin kautta terveydenhoitajalle paljon, onko huoleen syytä, kun intuitiivinen kohtaaminen asiakastyössä kehittyy ja vahvistuu. (Haarala ym. 2015, 137–138.)

5.3 Perheen hyvinvoinnin tukeminen muuttuvassa elämäntilanteessa

Tärkeimpiä auttamismenetelmiä terveydenhoitotyössä ovat kuunteleminen ja avoin keskusteleminen. Vastavuoroinen ja luottamuksellinen vuorovaikutussuhde perheen kanssa madaltaa vaikeiden asioiden puheeksi ottamisen kynnystä. Perheen aito kohtaaminen edistää luottamuksellisen suhteen syntymistä. (Haarala ym. 2015, 241.) Sirviön (2010, 134–135) mukaan vanhemmille olisi osoitettava konkreettista tukea ja arvostusta heidän lastensa asioista ensisijaisesti vastaavina henkilöinä. Vanhemmuuden taitojen vahvistaminen on lapsen

hyvinvointia lisäävä tekijä. Vanhemmuuden toteutumista tulisi tarkastella sen vahvuuksien näkökulmasta. Ongelmapuhe, kontrolloiva ilmapiiri, asiantuntijakeskeisyys ja mekanistiset rutiinit estävät yksilöllistä kohtaamista terveydenhoitajan toiminnassa. Tulevaisuuteen suuntautuminen, myönteinen asenne ja voimavarakeskeisyys ovat merkittäviä tekijöitä perheen sekä terveydenhoitajan oman jaksamisen kannalta (Haarala ym. 2015, 240).

Esimerkiksi erotilanteessa erityistuen tarve voi olla merkittävä. Vanhempien ero on koko perheen yhteinen kriisi, jolloin terveydenhoitajalta odotetaan aktiivista perheen tukemista, kuuntelua ja ongelmien käsittelytaitoa luottamukselliseen yhteistyösuhteeseen perustuen. Terveydenhoitaja huomioi koko perheen tarpeita yksilöllisesti, on kiinnostunut ja osoittaa välittävänsä yksilöiden hyvinvoinnista. Tavoitteena on huomioida mahdollisimman varhain jo olemassa olevat ongelmat perheessä ja ennaltaehkäistä niiden vaikeutumista. (Haarala ym. 2015, 240.) Kuuntelua ajatuksilleen erotilanteessa voivat kaivata yhtä lailla sekä lapset että aikuiset. Erotilanteen erityinen huomioiminen ja ajan järjestäminen asioista keskustelulle voi edesauttaa jäsentämään perheen ongelmia. Terveydenhoitajan empaattinen ja puolueeton perheen kohtaaminen on olennainen osa toimivaa vuorovaikutusta. Eron seurauksena voi nousta esiin vanhempien ja lasten voimakkaita tuntemuksia, joista voi rohkaista keskustelemaan. Terveydenhoitajan tehtävänä on auttaa perhettä tunnistamaan omia keinojaan toimivan arjen ja turvallisuuden tunteen jatkuvuuden ylläpitämiseen myös muutoksessa. (Koskela 2009, 32–33.)

Terveydenhoitajan työskennellessä eroperheen parissa on tunnistettava oma rajallisuutensa terveydenhuollon ammattilaisena. Kriisitilanteiden kohtaaminen terveydenhoitajan työssä voi altistaa myötätuntopumukseen. Mikäli perheen avun tarve on suurempi mitä terveydenhoitaja pystyy lastenneuvolassa tarjoamaan, on mahdollisuus ohjata perhe heille sopivan erityisavun piiriin. (Koskela 2009, 33.) Terveydenhoitajan työssä painotetaan itsenäistä toimintaa ja ratkaisukeskeisyyttä, mutta kaikesta ei tarvitse selviytyä yksin. Moniammatillinen yhteistyö ja työnohjaus, sekä koulutus tukevat jaksamista asiakastyön ammattilaisena. Koulutuksen merkitys korostuu, sillä terveydenhoitajan on kyettävä hakemaan alansa

tutkimustietoa päätöksenteossa jatkuvasti muuttuvissa hoitokäytännöissä, arvioitava ja sovellettava sitä omassa työssään hyödyntääkseen tutkimustietoa päätöksenteossa. (Haarala 2010, 359.)

5.4 Potentiaalisen vieraannuttamistapauksen havainnointi

Lee ja Olesen suosittelevat hyödyntämään strukturoitua päättelyprosessia arvioitaessa potentiaalisia vieraannuttamistilanteita. Tulee tarkastella, sopiiko lapsen käytös vanhemmasta vieraannutetun lapsen käyttäytymispiirteisiin, kuten vanhemman torjumisen intensiteettiin sekä ambivalenssin puuttumiseen. Tutkijoiden mukaan tässä arviointivaiheessa ei vielä voida tietää, onko kyseessä lapsen vanhemmasta vieraannuttavaa toimintaa. Siksi on myös kartoitettava, voiko tämä lapsen torjuva suhtautuminen toiseen vanhempaan olla perusteetonta. Laajempien tekijöiden huomioiminen on myös oleellista ja siksi tulee havainnoida, voiko lapsi olla etääntynyt toisesta vanhemmasta jostain muusta syystä, kuin vieraannuttamisen takia. Nämä tekijät ja syyt on pyrittävä selvittämään perusteellisesti. Lapseen vanhemman kohdistama väkivalta tai seksuaalinen hyväksikäyttö voivat esimerkiksi aiheuttaa lapselle luontaisen halun vanhemmasta etääntymiseen. (Lee & Olesen 2001.)

Mikäli kyseessä ei vaikuta olevan vieraannuttaminen, voi vieraannuttamisen riski kuitenkin olla olemassa. Onnistunut arviointi potentiaalisessa vieraannuttamistapauksessa tunnistaa lapsen käytöstä ja sen taustatekijöitä, perhedynamiikkaa, sekä vanhemmuutta. Tutkijoiden mukaan lapsen käytös voi olla ymmärrettävissä ainoastaan perhekontekstissa ja tämän vuoksi on oleellista tarkastella kummankin vanhemman vanhemmuutta suhteessa lapseen. Potentiaalisen vieraannuttamistapauksen havainnoimisessa tulee aina muistaa lapsen etu. Tilannetta voidaan arvioida vanhempien kanssa keskustelemalla ja heiltä kysymällä, kuinka vanhempien käytös mahdollisesti lapseen vaikuttaa. (Lee & Olesen 2001.)

Hoidon tarpeen määrittäminen tulee tehdä yhteistyössä vanhemman, sekä lapsen kanssa. Tarvittaessa myös perheen läheisten näkökulma tilanteeseen on huomioitava. (Lastensuojelulaki 417/2007, 31§.) Luottamukselliseen asiakassuhteeseen pohjautuva keskustelu edellyttää perheenjäsenten kuuntelemista ja osallistamista tilanteensa tunnistamisessa, sekä arvioimisessa. Jotta lapsen todellisen mielipiteen selvittäminen onnistuisi neutraalissa ilmapiirissä, tulee lapsen olla tietoinen siitä, että myös hänen vanhempansa hyväksyy menettelyn. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2017.) Kommunikoinnin on tapahduttava lapsen ikä- ja kehitystasoa vastaavalla tasolla ja johdattelevia kysymyksiä tulee välttää (Räty 2010, 19). Vanhemmat tai lapsi eivät aina koe tarpeelliseksi selvityksen tekemistä, vaikka hoitava taho näkee asian toisin. Selvitys tulee kuitenkin tehdä lapsen etua ensisijaisesti ajatellen. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2017.)

6 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tehtävä

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena on edistää lapsiperheiden hyvinvointia avaamalla vieraannuttamisen termistöä terveydenhoitajien käytännön hoitotyön apuvälineeksi. Tavoitteena on saada terveydenhoitajien tietoisuus ja ymmärrys vieraannuttamisen ilmiöstä lisääntymään, sekä vahvistaa terveydenhoitajien valmiuksia vieraannuttamisen puheeksiottamiseen. Opinnäytetyön tehtävänä on tuottaa ohjaava tiedote lastenneuvolan terveydenhoitajille.

7 Opinnäytetyön toteutus

7.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Toiminnallinen opinnäytetyö yhdistää käytännön toiminnan ja sen kirjallisen kuvaamisen tutkimuksellisella otteella toteutettuna. Se on prosessi, jota tehdessä myös opiskelijan osaaminen ja projektinomaiset työskentelytaidot kehittyvät. Tie-

toja ja taitoja voidaan soveltaa käytännön toiminnan järjestämisessä ja opastamisessa. Toiminnallisessa opinnäytetyössä tuotetaan esimerkiksi ohjekirja tai opas tai suunnitellaan jokin näyttely tai tapahtuma, jolloin toiminnalla on selkeä kohderyhmä ja tavoite. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9-10.)

Toiminnallinen opinnäytetyö pyrkii vastaamaan työelämän todelliseen tarpeeseen, jossa tuloksia voidaan hyödyntää. Yhteistyö toimeksiantajan kanssa auttaa jäsentämään opinnäytetyön sisältöä ja lisää hyödynnettävyyttä työelämässä. Yhteys työelämään auttaa opiskelijaa kohdentamaan opinnäytetyön sisältöä teoriasta toimintaan ja päinvastoin. (Roivas & Karjalainen 2013, 79.)

Terveystieteiden asiantunteva viestintä sisältää tutkittuun tietopohjaan ja teoriaan perustuvaa tiedonhallintaa ja auttaa tarkastelemaan vieraannuttamista ilmiönä haastavissa erotilanteissa. Tässä toiminnallisessa opinnäytetyössä on tuotu esille vieraannuttamisen käsitettä. Sen määrittelyn avulla ulkoistettuun ja havainnoitavaan muotoon saatettua ilmiötä on mahdollista tarkastella objektiivisesti ja yleisiä merkityksiä sisältävänä käsitteenä. Tämä voi toimia jäsentävänä apuvälineenä terveydenhoitajan työssä. Viestinnän luonne merkitysten tuottamisena auttaa siis teoreettisen ja tutkitun tiedon konkreettisesti käsittelemässä asiakasviestintää vahvistaen.

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön toimeksiantajana toimii Siun sote ja Kontiolahden neuvolapalvelut. Konkreettinen tuotos on ohjaava tiedote vieraannuttamisen käsitteen määrittelemiseksi lastenneuvolan terveydenhoitajille, joka perustuu tutkimukselliseen ja mahdollisimman ajankohtaiseen tietoon. Tavoitteena on hyödynnettävyys asiakaslähtöisessä perhehoitotyössä ja mahdollisesti esiin tulevissa perheiden erotilanteissa, sekä vieraannuttamisen havainnoimisessa ja puheeksiottamisessa. Vieraannuttamisen termin sisällön avaaminen käytännön terveydenhoitotyöhön on ajankohtainen, mutta vähän tutkittu asia. Perheiden monimuotoisuus ja muuttuvat elämäntilanteet tuovat neuvolatyöhön uusia haasteita, jolloin terveydenhoitajan on kyettävä havainnoimaan lapsen ja perheen tilannetta myös vieraannuttamisen näkökulmasta.

7.2 Toimeksianto-organisaation esittely

Siun sote järjestää Pohjois-Karjalan ja Heinäveden alueella kaikki julkiset sosiaali- ja terveysterveyst. Nämä palvelut ovat jaoteltu kolmeen alueeseen; ikäihmisten palveluihin, terveys- ja sairaanhoitopalveluihin, sekä perhe- ja sosiaalipalveluihin, johon lastenneuvolapalvelut kuuluvat. Kaikilla toimialueilla on oma toimialuejohtajansa. Myös leirintäviranomaistehtävät sekä ympäristöterveydenhuolto kuuluvat Siun soteen siltä osin, kuin kunnat ovat organisaation osallistaneet. (Siun sote 2017a.)

Siun sote ja Siun soten tytäryhtiöt muodostavat Siun sote -konsernin. Tähän kuuluvat Siun soten osittain tai kokonaan omistuksen alaisuudessa olevat yhtiöt, sekä P-K:n pelastuslaitos – liikelaitos. Siun Talous Oy, Pohjois-Karjalan tukipalvelut Oy, Karjalan Tekstiilipalvelut Oy, Tikkamäen palvelut Oy, Kiinteistö Oy Tikkamäen Vuokratalot, sekä Kiinteistö Oy Paiholankoski kuuluvat Siun soten toiminnan alaisuuteen. (Siun sote 2017a.)

Perustehtävänä organisaatiolla on yhdenvertaisten periaatteiden mukaisesti järjestää väestölle lainsäädännön määräämät palvelut. Siun soten vuosien 2017–2018 strategiana on turvata kansalaisten arkea. Ennaltaehkäiseviä palveluita painotetaan ja hoidon tulee olla saatavilla helposti. Hoidon tulee olla strategian mukaan vaikuttavaa, turvallista, laadukasta ja asiakastytyytyväisyys vähintäänkin hyvällä tasolla. Palveluita digitalisoidaan yhä enemmän ja kustannustehokkuus huomioidaan toiminnassa. (Siun sote 2017b.)

Siun soten toimintaa ohjaavat yhteiset perusperiaatteet, jotka puolestaan ohjaavat henkilöstöön, asiakkaisiin ja sidosryhmiin kohdentuvaa toimintaa. Asiakkaan arvostus on päätavoitteena ja tätä tavoitteellisesti ilmennetään vastuullisella, välittävällä, asiakaslähtöisellä, sekä yhdenvertaisella toiminnalla. (Siun sote 2017b.)

7.3 Opinnäytetyön lähtökohdat

Tämän opinnäytetyön aihe on tekijöiden kiinnostusta herättävä ja yhä enenevässä määrin ajankohtaiseksi muodostuva. Halu käsitellä aihetta opinnäytetyönä tavoittelee uudistuvien ja monimuotoisten perhesuhteiden kestävyyttä ja näin ollen perheiden hyvinvoinnin edistämistä. Opinnäytetyöprosessin ensimmäiseen vaiheeseen kuuluvaan aiheen ideointiin vaikuttavat esimerkiksi aiheen ajankohtaisuus, mahdollisuus olemassa olevan tiedon syventämiseen, sekä tekijän mielenkiinto ja motivoituneisuus aihetta kohtaan (Vilkkä & Airaksinen 2003, 23–24).

Toimintasuunnitelman tekemistä suositellaan aiheen ideoinnin jälkeisessä vaiheessa. Toiminnallisessa opinnäytetyössä toimintasuunnitelma auttaa jäsentämään tulevia työvaiheita ja sen tulisi vastata mitä, miten ja miksi kysymyksiin. Monivaiheiseen opinnäytetyöprosessiin sitoutuminen on helpompaa konkretisoitujen tavoitteiden ja kattavasti tehdyn toimintasuunnitelman avulla. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 26–29.)

Tätä opinnäytetyötä ryhdyttiin ideoimaan keväällä 2017. Tekijöitä yhteisesti kiinnostavan aiheen varmistuttua tuli ottaa yhteyttä mahdolliseen toimeksiantajaan ja tiedustella olisiko aihe tarpeellinen käytännön työhön. Mahdollisuus tuottaa toiminnallinen opinnäytetyö tarjoutui Siun sote – organisaation lastenneuvolan palveluihin. Toimeksiantajan toiveet kuultiin suunnittelupalaverissa Siun soten Itäisen alueen neuvolapalvelujen osastohoitajan kanssa ja niitä kunnioittaen opinnäytetyöprosessi lähti etenemään. Toimeksiantajan toiveita käytiin tarvittaessa läpi ohjaavan lastenneuvolan terveydenhoitajan kanssa kahdessa tapaamisessa, sekä sähköpostitse ja puhelimitse. Toimeksiantosopimus (Liite 1) allekirjoitettiin joulukuussa 2017. Toiminnalliseksi osuudeksi muodostui tietoa antava ohjaava tiedote vieraannuttamisesta, joka tulee Siun sote – organisaation osoittamaan käyttöön. Tämän opinnäytetyön suunnitelma valmistui suunnitellusti sovitulla aikataululla syksyn 2017 aikana. Se sisältää pääkäsitteet, tietoperustan ja toiminnallisen opinnäytetyön menetelmäkuvauksen.

7.4 Ohjaavan tiedotteen suunnittelu ja toteutus

Ohjaavan tiedotteen tulee olla nopealukuinen ja lukijan huomioon ottava, jolloin kieli on vastaanottajalleen tuttua ja sisältö pysyy yksiselitteisenä. Vastaanottajan kiinnostus herätetään mielenkiintoisella aloituksella. Tärkein asia nostetaan ensimmäisenä, jolloin ydinsanoma on otsikossa. Otsikko orientoi lukijansa tekstin sisältöön. Erityissanastoa tulee välttää, mikäli käsitemaailma ei ole lukijalle tuttu sellaisenaan. Suora asiailmaus ja selkeät virkerakenteet, kappalejaot, sekä yleis-kielen tuttujen sanojen käyttö ovat eduksi ja parantavat luettavuutta. Tekstin visuaalisuus, korostukset, luettelot sekä värien käyttö tulee säilyttää selkeinä. Ulkoasuun vaikuttavat riittävän suuri rivi- ja kirjasinväli, lyhyiden kappaleiden erottuminen toisistaan tekstissä ja harkittujen korostuskeinojen käyttö, sekä tasapainoinen suunnittelu ja neutraalius. (Roivas & Karjalainen 2013, 112–116.)

Tämän opinnäytetyön ohjaavan tiedotteen suunnittelu alkoi tiedustelemalla toimeksiantajalta, millaista tietoa käytäntöön tarvitaan aiheesta. Toimeksiantajalla oli näkemys siitä, millainen visuaalinen ilme tuotoksella tulisi olemaan ja toimitti tekijöille tarkan graafisen ohjeistuksen. Tämän mukaisesti työn ulkoasun suunnittelu alkoi. Hyviä ideoita toiminnallisen tuotoksen tekemiseen saatiin tutustumalla toimeksianto-organisaation tiedotteen Word-mallipohjaan, joka valikoitui ulkoasultaan ja asetuksiltaan toiminnallisen osion lopulliseksi tuotokseksi.

Tiedote päädyttiin tekemään Word-ohjelmalla, sillä ohjelma osoittautui enemmän tuotoksen informoivuutta tukevaksi, kuin esimerkiksi Microsoft Publisher ja Powerpoint, joilla tiedotteen visuaalista ilmettä myös hahmoteltiin. Tiedotteen värimaailmaksi valikoitui graafisen ohjeistuksen mukaan vihreän, turkoosin, keltaisen ja oranssin perussävyt. Sisällön asettelu määräytyi ennalta määriteltujen fonttien, rivivälien ja kirjasinkoon mukaisesti. Korostuskeinoina tuotoksessa on käytetty tiivistelmälaatikkoa, kaavioita ja tekstin värillistä korostamista. Tuotokseksi valikoitui A5-kokoinen ohjaava tiedote lehtiön muotoon, jossa on 12 sivua. Tekstin fontti on Calibri, leipätekstin fonttikoko on 13 ja riviväli 1. Kaikki otsikot ovat lihavoitu ja niiden fonttikoko on 32. Lopullinen tuotos sisältää kansilehden, sisällysluettelon, asiasisällön, tekijöiden Word-ohjelmalla suunnittelemaat kaaviot sekä lähteet.

Tuotoksen lopullinen muoto on tulostettavissa lehtiön muotoon tai sen voi lukea sähköisesti.

Kun graafisen ohjeistuksen mukainen tuotos valmistui, tekijät kokivat, että kuvan laittaminen tiedotteen etusivulle otsikon lisäksi toisi tuotokselle houkuttelevuutta. Mielipidettä kuvan lisäämisestä tähän opinnäytetyön toiminnalliseen tuotokseen pyydettiin sähköpostitse toimeksianto-organisaation graafiselta vastaavalta. Kuvahakua tehtiin Pixabay-sivustolta ja sieltä löytyi tekijöitä miellyttävä ja aiheeseen sopiva vaihtoehto. Kuva oli tekijänoikeuksiltaan vapaa käytettäväksi.

Tiedotteen sisältävä tiedottava kirjoittaminen on tärkeä keskustelun herättämisen, motivoimisen, vaikuttamisen ja informoinnin keino työelämässä. Ohjeistava tiedottaminen kuuluu sosiaali- ja terveysalan ammattilaisen ydiosaamiseen. Ohjauksella autetaan asiakkaita tekemään päätöksiä, sekä vaikuttamaan omaan hoitoonsa riittävän tiedon avulla. Ohjaava ja opastava teksti asiakasviestinnässä vastaa asiakkaiden ja toisaalta ohjeen antajan, laitoksen tai ammattilaisen tarpeisiin. (Roivas & Karjalainen 2013, 112–118.) Tiedottaminen kirjoittamalla vaatii asettumista vastaanottajan asemaan ja tekstin laatimista häntä varten. Tiedotteen teksti voi rakentua tiedottavan, ohjaavan tai vaikuttavan tekstin mallien mukaisesti. Tavoitteena voi olla huomion herättäminen, toimintaan kehottaminen, mielenkiinnon virittäminen, tukeminen etsimään ratkaisua, toimintaan rohkaiseminen ja sen helpottaminen tai hyvien seurauksien kuvaileminen. Oleellista on aina asioiden käsittely vastaanottajan näkökulmasta. Vastaanottajan kokemuksiin huomioiminen, henkilökohtaisuus ja suoruus, sekä ajankohtaisuus ovat keskeisiä. (Roivas & Karjalainen 2013, 112–118.)

Ohjaava tiedote (Liite 2) on koottu tämän opinnäytetyön tietoperustan pohjalta. Toimeksiantajan toiveet huomioiden tämän opinnäytetyön toiminnallinen osio on tiivis, selkeälukuinen, neutraali ulkoasultaan ja sen sisällöstä tulee esille vain asian ydin. Tiedotteen asiasisältö koostui vieraannuttamisesta, sen ilmenemisestä, vaikutuksista lapsen hyvinvointiin, heränneen huolen puheeksiottamisesta ja vieraannuttamistilanteen kartoittamisesta, sekä lisätietoa haluavalle laadukkaita tietolähteitä aiheesta. Otsikot aseteltiin kysymysten muotoon, johon kappaleen sisältö vastaa. Väliotsikoinnille ei ollut tarvetta. Tuotoksella haluttiin tiedottaa

terveydenhoitajia vieraannuttamisesta ja tuoda esille varhaisen puuttumisen kautta tapahtuvan puheeksiottamisen tärkeyttä perheiden terveyden ja hyvinvoinnin edistämisessä.

7.5 Palaute ohjaavasta tiedotteesta

Tuotoksen toimivuutta käytännössä haluttiin arvioida keräämällä kohderyhmältä palautetta sähköisen kyselylomakkeen (Liite 3) avulla. Aineiston kerääminen onnistuu esimerkiksi kyselyn avulla. Varmuutta siitä, kuinka hyvin vastaaja on tiedusteltavaan asiaan perehtynyt kyselyyn vastatessaan, ei voida varmuudella osoittaa. Kyseenalaista on myös se, ovatko kysymykset tai vastausvaihtoehdot vastaajan näkökulmasta parhaimmalla mahdollisella tavalla muotoiltu. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 193.)

Palauteen kerääminen tämän opinnäytetyön toiminnallisesta osiosta alkoi pyytämällä välipalautetta ensimmäisestä, alustavasta tuotoksesta ohjaavalta terveydenhoitajalta. Tuotos lähetettiin sähköpostitse ohjaavalle terveydenhoitajalle alustavaan arvioon ja palaute pyydettiin kirjallisena. Saatu palaute toiminnallisesta tuotoksesta oli pääosin positiivista. Aiheen ajateltiin olevan ajankohtainen ja tuotoksen sisältö koettiin riittävän informoivaksi. Tuotokseen kaivattiin kuitenkin lisää houkuttelevuutta, sekä osioiden sisältöjen pääkohtia havainnollistavia tiivistelmiä ja kuvioita. Saadun palautteen pohjalta tiedotteeseen tehtiin kaivatut muutokset tuotokseen ja viimeistelty versio lähetettiin sähköpostitse ohjaavalle terveydenhoitajalle uudelleen arvioon. Loppupalautteessa välikommenttien pohjalta tehdyt lisäykset koettiin selkeyttävän sisältöä ja korostavan pääkohtia tehokkaasti. Visuaalisesti tiedotteen ulkoasua pidettiin miellyttävänä ja sisältöä selkolukuisena.

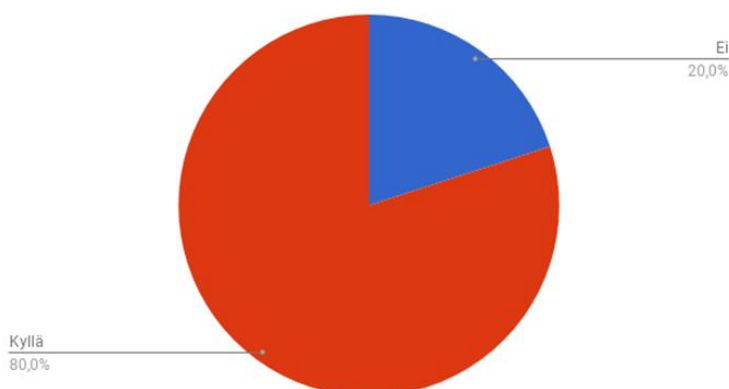
Kirjallisten palautteiden ja muutoksien jälkeen tästä valmiista toiminnallisesta tuotoksesta kerättiin palautetta myös kymmeneltä Siun soten alueella työskentelevältä lastenneuvolan terveydenhoitajalta sähköisesti. Toiminnallisen osion arvioinnissa hyödynnettiin Google Forms – työkalua, jonka avulla laadittiin sähköinen

palautekysely. Lomakkeessa oli kolme pakollista kysymystä. Ensimmäiseen kysymykseen vastaaminen tapahtui kyllä/ei vaihtoehdoilla, jossa tiedusteltiin, onko vieraannuttamisen käsite aiemmin tuttu. Toiseen ja kolmanteen kysymykseen vastaaminen tapahtui lineaarisella asteikolla 1-5, jossa 1 merkitsi välttävää ja 5 erinomaista. Toinen kysymys arvioi tuotoksen informoivuutta ja kolmas hyödynnettävyyttä terveydenhoitajan käytännön työssä.

Kysely ja tuotos lähetettiin 11.1.2018 viidelletoista Siun soten alueen lastenneuvolan terveydenhoitajalle sähköpostitse. Viesti sisälsi ohjeistuksen kyselyyn vastaamisesta ja linkin palautekyselyyn. Ohjeistuksessa terveydenhoitajia pyydettiin ensin lukemaan tuotos kokonaan ja tämän jälkeen vastaamaan nopeaan kyselyyn. Palautteen antaminen tapahtui anonyymisti. Aikaa kyselyyn vastaamiseen annettiin viikon verran. Vastauksia saatiin kymmeneltä terveydenhoitajalta.

Ensimmäiseen kysymykseen annettiin kahdeksan kyllä- ja kaksi ei -vastausta (Kuvio 1). Toiseen kysymykseen annettiin yksi välttävä (1), yksi kiitettävä (4) ja kahdeksan erinomaista (5) (Kuvio 2). Kolmanteen kysymykseen annettiin seitsemän kiitettävää (4) ja kolme erinomaista (5) vastausta (Kuvio 3).

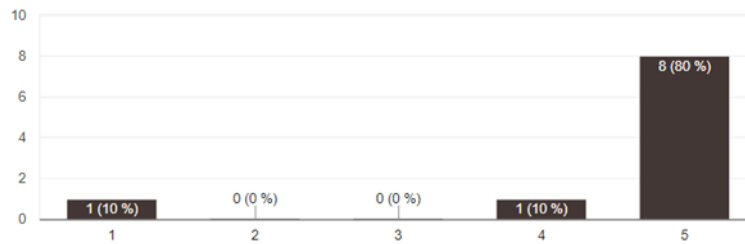
Onko vieraannuttaminen sinulle käsitteenä ennestään tuttu?

Kuvio 1. Ympyrädiagrammi palautteesta

Kuinka informoivaksi koet ohjaavan tiedotteen vieraannuttamisesta?

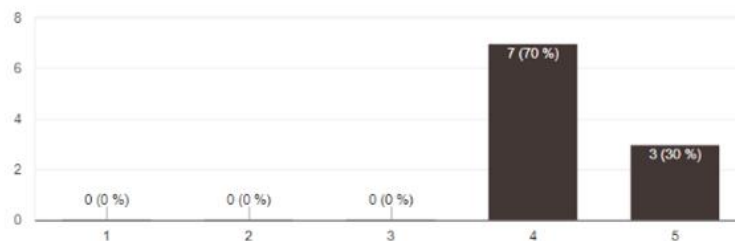
10 vastausta

Kuvio 2. Palaute tuotoksen informoivuudesta

Kuinka hyödyllisenä pidät saamaasi tietoa vieraannuttamisesta osana terveydenhoitajan työtä?

10 vastausta

Kuvio 3. Palaute tuotoksen hyödyllisyydestä

8 Pohdinta

8.1 Ohjaavan tiedotteen arviointi

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena oli avata vieraannuttamisen termistöä käytännön hoitotyön apuvälineeksi lastenneuvolan terveydenhoitajille perheiden hyvinvoinnin edistämiseksi. Tuotos suunniteltiin siten, että se tukee parhaimmalla mahdollisella tavalla tämän opinnäytetyön tavoitetta. Ohjaava tiedote vieraannuttamisesta haluttiin olevan mahdollisimman informoiva, sekä toimeksiantajan toiveiden mukaisesti tiivis ja ydinasioita korostava. Terveydenhoitajan käytännönläheinen näkökulma ohjasi sisällön rakennetta ja toimeksiantajan graafinen ohjeistus visuaalista ilmettä. Saatu palaute terveydenhoitajilta vahvisti

tietoa siitä, että tuotos vastasi tälle toiminnalliselle opinnäytetyölle asetettua tavoitetta. Petreliuksen (2016) mukaan vieraannuttaminen aiheena on ajankohtainen ja käytännön toimintamallit Suomessa vieraannuttamistilanteissa toimimiseen ovat puutteelliset viranomaiskäytännöissä. Tämä osaltaan tukee vieraannuttamisen ilmiön esille tuomisen tarvetta, jotta toimintamalleja voitaisiin luoda varhaisen puuttumisen tueksi.

Ohjaavassa tiedotteessa oleellista on kohderyhmän tarpeet huomioon ottava sisältö. Järjestelmällisyys, nopealukuisuus, sisällön selkeys, visuaalisuus ja suora asiailmaus ovat ratkaisevia huomion herättämisessä. Ohjeistavan tiedottamisen tulee olla informoivaa ja perustua tutkittuun tietoon, jotta se voi vastata ammattilaisen tarpeisiin. Kohderyhmälle tutun käsitteistön käyttäminen parantaa luotettavuutta. Tiedotteen asiatyylisiin soveltuva visuaalisuus lisää houkuttelevuutta ja selkeyttä. Ohjaavassa tiedotteessa toimintaan rohkaiseminen tiedottamalla tukee etsimään ratkaisua. (Roivas & Karjalainen 2013, 112–118.) Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tuotos on tehty luotettavaan lähteeseen perustuvan ohjeistuksen mukaisesti. Ohjaavan tiedotteen toteutuksessa painotus on ollut kohderyhmän tarpeisiin vastaamisessa, johon oleellisesti tietoperustan vankka rakenne vaikuttaa positiivisesti.

Tämän opinnäytetyön tietoperusta on koottu vieraannuttamisen tarkastelusta sekä ilmiötä selittävästä toiminnoista ja tekijöistä. Vieraannuttaminen on hoitavan tahon käytännön työssä ilmenevä, ja tarve konkreettisiin keinoihin vieraannuttamistilanteissa toimimiseen on todettu. Saatavilla oleva tieto ja ohjeistus aiheesta oli vähäistä, ja siksi tuotoksen kokoamiseksi tuli tiedonhankintaa tehdä perusteellisesti. Jotta pystyttiin vastaamaan tarpeeseen, vieraannuttamista tuli käsitellä laajana kokonaisuutena ja selvitystyötä tehdä monipuolisesti siihen johtavista ja vaikuttavista seikoista. Perheen ja vanhemmuuden, av(i)oeron sekä terveydenhoitajuuden näkökulmat lapsen vanhemmasta vieraannuttamisen määrittelemisen lisäksi, toivat varmuutta ja luotettavuutta aiheesta. Tämän opinnäytetyön tietoperusta toimi pohjana toiminnalliselle tuotokselle, ja sen perusteella koottiin tuotokseen ydinasiat tiivistetysti.

Aineiston keräämisessä voidaan hyödyntää kyselyä. Sitä, kuinka kysymykset tulisi muodostaa, että ne olisivat kohderyhmälle mahdollisimman onnistuneesti muodostettu, ei voida varmuudella tietää. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 193.) Palautekyselyllä haluttiin kartoittaa, oliko vieraannuttaminen käsitteenä terveydenhoitajille ennestään tuttu. Terveystenhoitajista kahdeksan kymmenestä vastasi myöntävästi. Ei-vastanneiden kokemus tiedotteesta oli positiivinen, ja saatu uusi tieto koettiin informatiiviseksi. Kyllä-vastanneilta olisi voinut kyselyssä tarkentaa, miltä osin tuotos koettiin erityisesti tietoutta lisääväksi. Palautteen mukaan tuotoksen informatiivisuus oli pääosin kiitettävän ja erinomaisen tasoista. Tiedotteen hyödynnettävyyttä käytännön työssä arvioitiin kiitettävän ja erinomaisen tasoiseksi. Saatu palaute tuki tekijöiden ja toimeksiantajan mukaista näkemystä tarpeesta tuoda vieraannuttamisesta lisätietoa käytännön tasolle. Palautteen perusteella tämän opinnäytetyön toiminnallinen osio vastasi tarpeeseen.

Kyseenalaista on, miten perusteellisesti vastaaja on kysyttävään asiaan vastatessaan perehtynyt (Hirsjärvi ym. 2009, 193). On tulkinnanvaraista, kuinka vastaaja on tuotoksen, saamaansa ohjeistuksen tai kyselyn omaksunut. Yksi vastanneista arvioi tiedotteen sisällöllisesti välttäväksi. Saadun palautteen perusteella tuli pohtia, olisiko tuotoksessa ollut tarpeellista käsitellä vieraannuttamista laajalaisemmin, olivatko ydinasiat vieraannuttamisesta riittävän selkeästi tuotu esille tai oliko kysely muotoiltu kohderyhmälle sopivalla tavalla. Tätä olisi voinut tiedustella avoimen palautteen avulla ja kysymällä, mitä lukija olisi mahdollisesti kaivannut sisältöön lisää. Yhden välttävä vastaus voidaan todeta poikkeavaksi suhteutettuna enemmistöön.

Haasteeksi osoittautui se, onko vieraannuttamisesta onnistuttu keräämään riittävästi aineistoa aiheen ollessa laaja, monia näkökulmia sisältävä, eikä yhteistä yleistä määritelmää ole. Tekijät kokevat tässä onnistuneensa, ja tiedotteesta saatu palaute tuki näkemystä tästä. Toiminnallinen tuotos oli palautteen mukaan hyvin suunniteltu ja toteutettu. Se noudatti tarkasti toimeksiantajalta saatuja ohjeita visuaalisuuteen ja sisältöön liittyen. Tuotosta muokattiin saadun palautteen perusteella unohtamatta kuitenkaan omaa näkemystä tiedotteesta. Opinnäytetyön tekijöiden oma näkemys toiminnallisesta osiosta oli alusta asti toimeksiantajan toiveiden kanssa yhdenmukainen.

Tämä opinnäytetyö kokonaisuudessaan palvelee alkuperäistä tarkoitustaan, sillä ohjaavan tiedotteen avulla lastenneuvolan terveydenhoitajat saavat tietoa vieraannuttamisesta. Näin ollen terveydenhoitajien tietoisuus ja ymmärrys aiheesta lisääntyy, sekä valmiudet ottaa vieraannuttamista puheeksi ja edistää perheiden hyvinvointia kasvavat. Opinnäytetyön tekijöillä ei ole vaikutusvaltaa siihen, missä määrin tiedotetta hyödynnetään ja käytetään lastenneuvolatyössä. Kuitenkin voidaan todeta, että ohjaava tiedote on kohderyhmälle sopiva sekä tarpeellinen.

8.2 Opinnäytetyön luotettavuus

Toiminnallisen opinnäytetyön luotettavuuden arvioinnissa voidaan käyttää kvalitatiivisen tutkimuksen arvointiperiaatteita. Luotettavuuden arviointi koskee siis koko prosessia, kun pyritään ymmärtämään aineiston sisältöä ja nostamaan keskeisiä asioita esille. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2007, 18–19.) Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tekemisessä on haluttu hyödyntää mahdollisimman uutta ja luotettavaa tutkimusaineistoa ja lähdekirjallisuutta. Aiheesta raportointia edelsi havaintojen luotettavuutta arvioiva yhteinen keskustelu, jossa näkemykset täsmentyivät ja vältettiin yleistämistä sekä pyrittiin lisäämään ymmärrystä vieraannuttamisen ilmiöstä.

Lähdettä, joka on alle kymmenen vuotta vanha, voidaan pitää luotettavana ja ajantasaisena (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 200). Tässä opinnäytetyössä on hyödynnetty ajantasaista tietoa. Lisäksi tietoperustaan on haettu tietoa myös hieman yli kymmenen vuotta vanhoista lähteistä. Vieraannuttamisen ilmiöstä on tehty tutkimuksia, joihin pohjautuu uudempia tutkimuksia. Niiden käyttö tässä opinnäytetyössä on ollut perusteltua, sillä on täytynyt perehtyä monipuolisesti tarjolla olevaan tutkimustietoon yhden yksimielisen määritelmän ollessa toistaiseksi puutteellinen.

Opinnäytetyöhön kerätyn aineiston avulla on haluttu löytää vieraannuttamiseen liittyvät keskeiset asiat, joita voi hyödyntää terveydenhoitajan työssä perheiden monimuotoisuuden yleistyessä. Opinnäytetyössä on käytetty kansainvälisiä tutkimuksia, joista on saatu kokemusperäistä tietoa vieraannuttamisilmiön määrittelemiseksi ja ymmärtämiseksi. Kun tähän opinnäytetyöhön valittiin luotettavuuden kriteereitä, tuli pohtia, miten kvalitatiivisen tutkimuksen arvioinnin periaatteita pystytään työhön soveltamaan. Tässä opinnäytetyössä luotettavuuden arvioinnissa hyödynnettiin objektiivisuuden, refleksiivisyyden, uskottavuuden ja siirrettävyyden arvioinnin kriteereitä.

Tutkittu tieto vieraannuttamisesta ilmiönä on tässä opinnäytetyössä kerätty muun muassa retrospektiivisistä tutkimuksista ja niiden tuloksista, joita haluttiin tarkastella objektiivisesti. Vieraannuttaminen aiheena on tunteita herättävä. Omakohdaiset kokemukset voivat vaikuttaa aiheen objektiiviseen tarkasteluun ja estää riittävän neutraalin havainnoinnin aiheesta. Objektiivisuus merkitsee refleктоivaa työtettä koko opinnäytetyöprosessin ajan. Ennakkoluulot ja ennakkokäsitykset on hyvä tiedostaa, jotta objektiivisuus ja kriittisyys säilyvät prosessin edetessä. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 199–204.)

Refleksiivisyydellä tarkoitetaan tässä opinnäytetyössä yhteistä aiheen prosessointia ja pohdintaa useasta näkökulmasta. On tärkeää, että vieraannuttamisilmiöstä tehtyjen havaintojen luotettavuus ja tarkkuus säilyvät ja pysyvät aineistolähtöisenä. Silloin eivät opinnäytetyön varsinainen tehtävä, tarkoitus ja tavoite hajoa omien näkökulmien muodostamisen innokkuuteen, vaan tutkimusten tuloksia on hyödynnetty kriittisesti ja totuudellisesti ja niitä voidaan hyödyntää käytännön neuvolatyössä luotettavasti ja uskottavasti. Refleksiivisyys on tässä tapauksessa siis keino ja lähestymistapa opinnäytetyön prosessissa (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 203.) Tässä opinnäytetyössä refleksiivisyys korostuu lähdekriittisyytenä, sillä aihe on monitulkintainen. Yleisen hyväksytyn määritelmän puutteellisuus hankaloittaa objektiivista aiheen käsittelyä, sillä mielipiteet korostuvat aineistossa.

Uskottavuudella arvioidaan tutkimuksen tulosten ymmärrettävyyttä työn vahvuuksien sekä rajoitteiden kautta. Aineistoon ja käsitteelliseen ajatteluun kiinnittyminen ovat tärkeitä, kun tarkastellaan työn uskottavuutta ja validiteettia. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 198.) Tässä opinnäytetyössä uskottavuutta on toteutettu tuomalla esille prosessin eri vaiheita tarkastellen työn uskottavuutta sen vahvuuksien ja heikkouksien kautta. Aineisto on kerätty tutkimuksista, joiden tutkijat ovat aiheeseen syvällisesti perehtyneet.

Siirrettävyyden kriteerillä arvioidaan tutkimuksen tulosten käytettävyyttä jossain muussa kontekstissa (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 198). Tässä opinnäytetyössä siirrettävyys tarkoittaa kerätyn tiedon hyödynnettävyyttä aiheen parissa työskenneltäessä. Kuka tahansa aiheesta tietoa tarvitseva voi hyödyntää tämän opinnäytetyön sisältämää tietoa, vaikka toiminnallinen tuotos ohjautuu lastenneuvolan terveydenhoitajille. Tarkoituksena on kuitenkin saada tietous vieraannuttamisesta lisääntymään.

8.3 Opinnäytetyön eettisyys

Eettisesti laadukas tutkimus noudattaa tieteen etiikan säännöstöä ja vaatimuksia. Useat eettiset kysymykset nousevat esille tutkimuksen eri vaiheissa, mitkä tutkijan tulee huomioida. Jotta tutkimus on eettinen, sen tekemisessä tulee noudattaa yleisesti hyväksyttyjä periaatteita, sekä tieteellistä että hyvää käytäntöä. Opetusministeriön Suomessa asettama tutkimuseettisen neuvottelukunnan laatima ohjeistus valvoo tutkimushankkeiden eettisyyttä ja asianmukaisuutta. (Hirsjärvi ym. 2007, 23–24.)

Suomessa tutkimuksen eettisyyttä turvataan myös Helsingin julistuksen (1964) mukaisesti. Julistus on laadittu lääketieteellistä tutkimusta varten, mutta se ohjaa myös hoitotieteellisen tutkimuksen etiikkaa. Kansallinen lainsäädäntö ohjaa hoitotieteellistä tutkimusta, ja näitä ovat esimerkiksi henkilötietolaki (523/1989), asetus valtakunnallisesta terveydenhuollon eettisestä neuvottelukunnasta (494/1998) sekä laki potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992). (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 212–214.)

Eettisiä ongelmia voivat ihmistieteissä aiheuttaa erityisesti koejärjestelyt ja tiedonhankintatavat. On muistettava, että ihmisarvon kunnioittaminen tulee olla tutkimuksen lähtökohtana. Tutkimukseen osallistuminen on oltava vapaaehtoista, ja tämä edellyttää kaiken päätökseen mahdollisesti vaikuttavien asioiden tietoon tuominen osallistujalle. Kaikki mahdolliset riskit on kartoitettava ja on myös arvioitava, onko tutkittava kohde kykeneväinen rationaalisesti ymmärtämään saamaansa informaatiota ja osallistumaan tämän perusteella tutkimukseen. (Hirsjärvi ym. 2007, 25.) Tässä työssä on huomioitu käytettyjen tutkimusten eettisyys, sillä ne ovat noudattaneet yleistä eettistä säännöstöä. Toiminnallisen tuotoksen palautekyselyssä on otettu huomioon vastaamisen vapaaehtoisuus ja vastaajan anonymiteetti. Tällä kunnioitetaan vastaajien itsemääräämisoikeutta ja identiteettin salassa pysymistä.

Keskeisenä tutkimuksen eettisyyttä määrittelevänä tekijänä on epärehellisyyden välttäminen. Tämä tulee huomioida tutkimuksen jokaisessa eri vaiheessa. Toisen henkilön tuottamaa tekstiä ei saa plagioida eli lainata luvatta. Tekstin lainaus on aina pystyttävä osoittamaan lähdemerkintöjen avulla. On myös luvatonta esittää toisen henkilön kirjoittamaa ja tuottamaa tekstiä omanaan tai plagioida itseään. (Hirsjärvi ym. 2007, 26–27.)

Kaikki tämän opinnäytetyön sisältämä tieto on peräisin tieteellisesti laadukkaista lähteistä, tekstiä on muokattu omin sanoin ja lähdeviitteet on merkitty näkyviin kappaleisiin, sekä lähteet löytyvät lähdeluettelosta. Toiminnallisessa tuotoksessa on hyödynnetty Pixabay-sivustolta hankittua kuvaa, joka on tekijänoikeuksilta vapaa käytettäväksi. Kuvan käyttöön on myös kysytty lupa toimeksiantajalta. Toiminnallisessa tuotoksessa on kaavio, joka on itse tuotettu ja suunniteltu Word-ohjelmalla. Tähän opinnäytetyöhön käytettyjen kansainvälisten lähteiden hyödyntäminen on erityisesti ollut eettisessä tarkastelussa. Englanninkielisen kirjallisuuden tai artikkelien suomentamisessa on tullut tarkkaan huomioida, että asian ydin on kyetty siirtämään tähän opinnäytetyöhön sen alkuperää ja todellista tarkoitusta muuttamatta. Plagioimaton ja lähteille uskollinen tieto tukee työn eettisyyttä ja siten edistää opinnäytetyön tavoitetta lisätä terveydenhoitajien tietoutta vieraannuttamisesta.

Vilpillisen tutkimustuloksen ja puutteellisen raportoinnin antaminen tai esittäminen kuuluu huonoon eettiseen käytäntöön. On harhaanjohtavaa yleistää ja sepittää tutkimustuloksia ilman niiden laadukasta perustelua tai tuoda esille tekaistuja havaintoja. Puutteellisessa raportoinnissa alkuperäisten havaintojen muokkaaminen saattaa vääristää tutkimustuloksia, eikä siihen käytettyjä menetelmiä ole tekstissä kuvattu riittävän perusteellisesti. (Hirsjärvi ym. 2007, 26–27.) Tässä opinnäytetyössä on pyritty rehellisen ja yksityiskohtaisen toiminnan ja vaiheiden kuvauksen kautta noudattamaan hyvää etiikan säännöstöä. Koko opinnäytetyön prosessin ajan tekijät ovat ohjanneet toimintaansa siten, että se palvelee työn todellista päämäärää.

Eettisesti on myös ehdottoman tärkeää tuoda julki muut tutkimusryhmään kuuluvat henkilöt, jotta yhteistyössä muodostetut tutkimustulokset eivät tule julki vain yhden tutkijan nimellä. Mikäli tutkimuksen toteutukseen on annettu käytettäväksi tutkimusrahoitusta, tulee tutkijan osoittaa niiden käyttö aina sitä pyydettyäessä. Siitä tulee selvittää, kuinka paljon tutkimuksen eri vaiheisiin on rahoituksesta kulu-
nut, ja tämä selvitys tulee pystyä osoittamaan missä tahansa tutkimuksen eri vaiheessa. (Hirsjärvi ym. 2007, 26–27.) Tässä opinnäytetyössä oma kiinnostus tehdä työtä on ollut toimintaa ohjaava. Vilpitön halu aiheeseen paneutumiseen ja tutkitulle tiedolle avoimena ja rehellisenä pysyminen ovat olleet prosessia eteenpäin vieviä tekijöitä. Tällä opinnäytetyöllä ei ole rahoittajaa.

Tässä toiminnallisessa opinnäytetyössä eettisyyden näkökulman pohtiminen on alkanut jo aihevalinnasta. Vieraannuttaminen-käsitteenä on tunteisiin vetoava ja niitä herättelevä. Koska aihetta todentamaan on käytetty kokemusperäisten tutkimusten tuloksia niitä havainnoidessa ja hyödynnettäessä, on tullut muistaa, että tutkimuksista saadun tiedon pohjautuessa kokemusperäisyyteen se altistaa tiedon moninaiselle tulkinnalle. Tunneperäistä tietoa tarkasteltaessa on otettu huomioon sen alkuperän yksilöllisyys ja erilaisuus. Siksi tätä opinnäytetyötä tehdessä onkin ollut tarpeellista hyödyntää tutkimustulosten kriittisen tarkastelun taitoa.

8.4 Opinnäytetyöprosessi ja ammatillinen kasvu

Opinnäytetyön tekeminen oli prosessina haastava ja palkitseva. Tätä opinnäytetyötä oli tekemässä kolme terveydenhoitajaopiskelijaa, eikä kenelläkään heistä ollut aiempaa kokemusta ammattikorkeakoulutasoisen opinnäytetyön tekemisestä. Perusteellista selvitystyötä tuli tehdä opinnäytetyöprosessin alusta asti jokaisella osa-alueella.

Tiedonhakua on opittu jo ensimmäisenä opiskeluvuonna Karelia-ammattikorkeakoulussa. Tässä opinnäytetyössä tiedonhaussa on käytetty Medic-, Terveysportti-, CINAHL- ja Academic Search Elite -tietokantoja ja hyödynnetty lähdekriittisyyttä mielessä pitäen laadukkaan tietolähteen kriteerit. Suomenkielisiä hakusanoina Medic-tietokannassa käytettiin vieraannuttaminen, vieraannuttamisoireyhtymä, avioero, vanhemmuus, perhe ja lapsi. Englanninkieliset hakusanat, joilla haettiin artikkeleita CINAHL- ja Academic Search Elite – tietokannoista, olivat Parental alienation, parental alienation syndrome, parenthood, well-being, child ja divorce. Lähteet koostuvat kirja- sekä internetlähteistä ja tieteellisistä tutkimuksista. Tietoperusta on koottu tutkitun ja tieteellisen tiedon pohjalta. Tietoperustan kokoaminen oli opettavaista, sillä sen avulla tietämys aiheesta syventyi uudelle tasolle.

Opinnäytetyöprosessin aikana kriittisesti tuli pohtia jatkuvasti, mitkä asiat tukisivat työn tarkoitusta ja tavoitetta. Työhön valikoidut näkökulmat tuli valita tarkoin, ja pohtia perusteellisesti niiden esille tuomisen tarpeellisuutta opinnäytetyössä. Kaiken hankitun tiedon omaksuminen ja siihen perehtyminen vei alussa paljon aikaa. Tekijät kuitenkin kokivat tehdyn selvitystyön olleen askel eteenpäin kohti mahdollista aiheen asiantuntijuutta. Kattavan tietoperustan avulla vahvistui tunne siitä, että opinnäytetyössä on sen alkuperäistä tarkoitusta tukevia asioita riittävästi ja jopa kattavalla tasolla.

Ryhmätyöskentely osoittautui prosessin edetessä sekä vahvuudeksi että haasteeksi. Oli hyvä, että näkökulmia aiheesta oli paljon, sillä se vaati runsaasti pohdintaa ja kriittistä ajattelutyötä. Haasteiksi osoittautuivat työn edetessä työn vaiheiden aikataulutus, aiheen rajaaminen, aihetta vastaavien lähteiden löytäminen ja suuren työmäärän tasapuolinen jakautuminen kolmelle tekijälle. Näillä osa-alueilla tapahtui kuitenkin kehitystä, ja etenkin tekijöiden yksilöllinen kehitys oli huomattavaa prosessin edetessä.

Opinnäytetyön tekeminen toimeksiantajalle antoi tarpeellista kokemusta projektinomaisesta työskentelystä. Syvällisestä perehtymisestä aiheeseen sai hyviä näkökulmia ja myös valmiuksia terveydenhoitajan työhön. Opinnäytetyö on opettanut hyödyntämään laadukasta tietoa monipuolisesti sekä opettanut joustavuutta, ryhmätyöskentelytaitoja ja syventänyt ymmärrystä vieraannuttamisesta. Se on myös tuonut varmuutta omaan ammatilliseen osaamiseen.

8.5 Opinnäytetyön hyödynnettävyys ja jatkokehitysideat

Tällä opinnäytetyöllä on haluttu perehtyä lapsen vanhemmasta vieraannuttamiseen. Toiminnallisella osiolla on haluttu lastenneuvolan terveydenhoitajien tietouden aiheesta lisääntyvän. Aihe on laaja, eikä ulotu ainoastaan lastenneuvolan asiakkaisiin. Siksi tätä opinnäytetyötä voisi jatkokehittää edelleen esimerkiksi kouluterveydenhuollon asiakaskunnan puolelle.

Jatkossa olisi mielenkiintoista tutkia, tunnistavatko terveydenhoitajat potentiaalista vieraannuttamistapausta, kun sellaisen kohtaavat ja kuinka he senhetkisellä tietämyksellä tilanteessa toimivat. Mikäli ilmiö on tunnistettavissa, tulisi havainnoida, kuinka paljon vieraannuttamista tai sitä edesauttavia tekijöitä terveydenhoitajat ovat huomanneet eroperheiden kanssa työskennellessään. Myös tärkeää olisi kartoittaa, minkälaisia konkreettisia keinoja tilanteessa toimimiseksi vaadittaisiin.

Ilmiötä tulisi saada enemmän esille terveydenhuollon käytännön työhön. Vieraannuttamista olisikin suotavaa tutkia laajemmin, jotta esimerkiksi terveydenhoitajat saisivat työvälineitä toimintansa tueksi vieraannuttamistapausta epäiltäessä. Näin ollen voitaisiin varhaisesti puuttua moniin negatiivisesti terveyteen vaikuttaviin tekijöihin. Kun vieraannuttamisesta olisi kattavammin tutkimukseen perustuvaa näyttöä, terveydenhuollon henkilökuntaa pystyttäisiin kouluttamaan aiheesta. Näin valmiudet kohdata vieraannuttamistapauksia ja toimia tilanteessa kasvaisivat.

Tämä opinnäytetyö on suunnattu lasten hyvinvoinnin näkökulmaa vaalien lastenneuvolan terveydenhoitajille. Ohjaava tiedote tuotetaan Siun soten alueen terveydenhoitajien käyttöön sähköisessä ja tulostettavassa muodossa. Työhön on helppo käydä tutustumassa oman organisaation sisäisen lähiverkon eli intran kautta. Kun tieto on helposti saatavilla, lisääntyy tämän opinnäytetyön toiminnallisen tuotoksen hyödynnettävyys. Tämän opinnäytetyön tekijät hyödyntävät kyseissä työtä jatkossa Karelia-ammattikorkeakoulun terveydenhoitajakoulutukseen sisältyvässä kehittämistyössä erolapsien vanhempien näkökulmaa painottaen. Kehittämistyössä perehdytään vanhemmuuden osallisuuteen vieraannuttamisen ilmiössä ja hyödynnetään vanhempien hyvinvointinäkökulmaa.

Lähteet

- Baker, A. J. L. 2005. The Long-Term Effects of Parental Alienation on Adult Children: A Qualitative Research Study. *The American Journal of Family Therapy*. 1.9.2017.
- Baker A. J. L. 2006. Patterns of Parental Alienation Syndrome: A Qualitative Study of Adults Who were Alienated from a Parent as a Child. *The American Journal of Family Therapy*. 1.9.2017.
- Baker, A. J. L. & Ben-Ami, N. 2011. To Turn a Child Against a Parent Is To Turn a Child Against Himself: The Direct and Indirect Effects of Exposure to Parental Alienation Strategies on Self-Esteem and Well-Being. *Journal of Divorce & Remarriage*.
- Baker, A. J. L., Burkhard, B. & Albertson-Kelly, J. 2012. Differentiating Alienated From Not Alienated Children: A Pilot Study. *Journal of Divorce & Remarriage*.
- Baker, A. J. L. & Darnall, D. 2006. Behaviors and Strategies Employed in Parental Alienation: A Survey of Parental Experiences. *Journal of Divorce & Remarriage*.
- Baker, A. J. L. & Darnall, D. 2007. A Construct Study of the Eight Symptoms of Severe Parental Alienation Syndrome: A Survey of Parental Experiences. *Journal of Divorce & Remarriage*.
- Ben-Ami, N. & Baker, A. J. L. 2012. The Long-Term Correlates of Childhood Exposure to Parental Alienation on Adult Self-Sufficiency and Well-Being. *The American Journal of Family Therapy*. 1.9.2017.
- Castrén, A.M. 2009. Onko perhettä eron jälkeen? Eroperhe, etäperhe, uusperhe. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Gardner, R. 2002. Parental Alienation Syndrome vs. Parental Alienation: Which Diagnosis Should Evaluators Use in Childcustody Disputes? *The American Journal of Family Therapy*. 10.10.2017
- Duodecim. 2017. Duodecim sanakirjat. <http://www.terveysportti.fi.tietopalvelu.karelia.fi/sovellukset/sanakirjat/#/>. 13.5.2017.
- Haarala, P., Honkanen, H., Mellin, O.K. & Tervaskanto-Mäentausta, T. 2015. Terveystienhoitajan osaaminen. Helsinki: EDITA.
- Hannuniemi, A. 2007. Vanhemmasta vieraannuttaminen – Uhka lasten hyvinvoinnille. Oikeustiede-Jurisprudencia XL.
- Hannuniemi, A. 2009. Vanhemmasta vieraannuttaminen vaarantaa vakavasti lapsen kehityksen. Teoksessa Jousmäki, A. & Kosonen, L. (toim.). Syytettynä isä. Helsinki: Teos, 231- 250.
- Hannuniemi, A. 2010. Vieraannuttamistermistö vaatii tarkentamista. Duodecim. <http://www.terveysportti.fi.tietopalvelu.karelia.fi/xmedia/duo/duo98780.pdf>. 1.10.2017.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Häkkänen-Nyholm, H. 2010. Lapsen vieraannuttaminen toisesta vanhemmasta erotilanteessa. Duodecim. <http://www.terveysportti.fi.tietopalvelu.karelia.fi/xmedia/duo/duo98659.pdf>. 1.10.2017.
- Häkkänen-Nyholm, H., Laajasalo, T. & Tuuri, T. 2013. Lapsen vieraannuttaminen vanhemmasta: Toimintatavat ja niiden vaikutus lapsen ja vanhemman hyvinvointiin. Helsinki: Unigrafia.

- Infopankki. 2014a. Erilaisia perheitä. <http://www.infopankki.fi/fi/elama-suomessa/perhe/erilaisia-perheita>. 12.4.2017.
- Infopankki. 2014b. Yhden vanhemman perhe. <http://www.infopankki.fi/fi/elama-suomessa/perhe/erilaisia-perheita/yhden-vanhemman-perhe>. 12.4.2017.
- Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2012. Perheen parhaaksi: Perhetyön arkea. Helsinki: Edita.
- Kankkunen, P. & Vehviläinen-Julkunen, K. 2013. Tutkimus hoitotieteessä. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Kauppinen, N. 2015. Kuinka onnistua erovanhemmuudessa? Perheterapia 31 (2), 6-21.
- Kiiski, J. 2011. Suomalainen avioero 2000- luvun alussa. Miksi avioliitto puretaan, miten ero koetaan ja miten siitä selviydytään? Itä - Suomen yliopisto. Psykologia. Väitöskirja. http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-0422-5/urn_isbn_978-952-61-0422-5.pdf. 12.6.2017.
- Koskela, R. 2009. Ero lapsiperheessä - Miten tukea lasta ja vanhempia? Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto
- Lastensuojelulaki 417/2007.
- Lee, S.M. & Olesen, N. 2001. Assessing for alienation in child custody and access evaluations. Family Court Review.
- López, T., Iglesias, V. & García, P. 2014. Parental Alienation Gradient: Strategies for a Syndrome. The American Journal of Family Therapy. 1.9.2017.
- Niemelä, S. & Kääriäinen, A. 2008. Millan isä ja äiti eroavat: Miten lasta voi auttaa vanhempien erotessa. Helsinki: Suomen kasvatus- ja perheneuvontaliitto.
- Petrelus, P. 2016. Kuinka arvioida tilanteita, joihin sisältyy epäily lapsen vieraannuttamisesta? Lastensuojelun käsikirja. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/-/kuinka-arvioida-tilanteita-joihin-sisaltyy-epaily-lapsen-vieraannuttamisesta>. 18.9.2017.
- Pruuki, H. & Sinkkonen, J. 2017. Lapsi ja ero: Eväitä eteenpäin. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Roivas, M. & Karjalainen, A L. 2013. Sosiaali- ja terveysalan viestintä. Porvoo: Edita Publishing Oy.
- Räty, T. 2010. Lastensuojelulaki – käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Sinkkonen, J. 2011. Kiintymyssuhteenäkökulma vanhempien avo- tai avioeroon. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.). Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOYpro, 173- 181.
- Sirviö, K. 2010. Lapsiperheiden terveyden edistäminen – osallistamista ja ennakointia. Teoksessa Pietilä, A.M. (toim.). Terveysten edistäminen. Helsinki: WSOYpro, 130 - 150.
- Siun Sote. 2017a. Organisaatio. <http://www.siunsote.fi/organisaatio>. 8.12.2017.
- Siun Sote. 2017b. Strategia: Turvaamme arkeasi. <http://www.siunsote.fi/fi/strategia>. 8.12.2017.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2017. Terveysten edistäminen. <http://stm.fi/terveyden-edistaminen>. 5.9.2017.

- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2015. Terveydenhoitaja.
<https://www.thl.fi/fi/web/lastenneuvolakasikirja/maaraaikaistarkastukset/terveydenhoitaja>. 1.6.2017.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2017. Lapsen mielipiteen selvittäminen.
<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto/huostaanoton-valmistelu/lapsen-mielipiteen-selvittaminen>. 8.12.2017.
- Tilastokeskus. 2017. Käsitteet: perhe. <http://www.tilastokeskus.fi/meta/kas/perhe.html>. 12.4.2017.
- Vilén, M., Vihunen, R., Vartiainen, J., Sivén, T., Neuvonen, S. & Kurvinen, A. 2006. Lapsuus erityinen elämänvaihe. Helsinki: WSOY.
- Vilkka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Toimeksiantosopimus

OPINNÄYTETYÖN TOIMEKSiantosopimus

Tämä sopimus soveltuu käytettäväksi ainoastaan sellaisten opinnäytetöiden yhteydessä, joita ei toteuteta ammattikorkeakoulun ulkopuolisen rahoituksen hankkeessa.

Toimeksiantaja	Nimi Siun Sote, neuvolapalvelut Siun soten Itäisen alueen neuvolapalveluiden osastonhoitaja Raija Lappalainen, 043 3895774, raija.lappalainen@siunsote.fi Ohjaava terveydenhoitaja: Päivi Kuiri, 043 389 5761, paivi.kuiri@siunsote.fi Työn aihe Tietoa terveydenhoitajille vieraannuttamisesta lapsiperheiden hyvinvoinnin edistämiseksi		
Tekijä	Nimi Roosa Alastalo, Katriina Kahelin ja Saara Pölonen Katunosoite Puhelin Suoritettava tutkinto Terveydenhoitaja amk	Opiskelijanumero 1400980, 1400980, 1400980 Postinumero Postitoimipaikka Joensuu Joensuu Joensuu Sähköpostiosoite roosa.j.alastalo@edu.karelia.fi, katriina.kahelin@edu.karelia.fi saara.polonen@edu.karelia.fi Ryhmätunnus STTN514	
Karelia-amk	Yhteys henkilön nimi (Ohjaaja) Merja Nuutinen Toimipaikka ja osoite Karelia-ammattikorkeakoulu, Tikkarinne 9, 80200 JOENSUU Puhelin Sähköpostiosoite merja.nuutinen@karelia.fi	Tehtävänimike Lehtori	
Toimeksiantosopimuksen ehdot			
Ohjaus	Ohjaaja valvoo työtä ammattikorkeakoulun puolesta ja antaa työn edellyttämiä ohjeita ja neuvoja. Ammattikorkeakoulu ja Ohjaaja eivät ole konsulttivastuussa työstä.		
Dokumentointi	Karelia-amk:ssa toteutetaan avointa toimintakulttuuria, mikä tarkoittaa, että myös opinnäytetöiden aineistot ja tulokset avataan soveltuvin osin erillisen ohjeistuksen mukaisesti (ml. avoin julkaiseminen). Työstä laaditaan ammattikorkeakoulun opinnäytetyön ohjeen mukainen kirjallinen raportti, joka julkaistaan sähköisessä muodossa Theseus-verkkokirjastossa tai josta toimitetaan yksi kansitettu kappale ammattikorkeakoulun kirjastoon. Työ arkistoidaan Karelia-amk:n kirjastoon sähköisessä muodossa.		
Oikeudet	Opinnäytetyön tekijänoikeudet kuuluvat tekijöille. Toimeksiantaja saa rinnakkaisen käyttöoikeuden opinnäytetyön tuloksiin. Ammattikorkeakoululla on jatkuvasti voimassa oleva oikeus hyödyntää tuloksia omassa opetuksessa ja tutkimus- ja kehittämistoiminnassaan. Sopijaosapuolilla on mahdollisuus sopia muista opinnäytetyön tuloksia koskevista oikeuksista kuitenkin niin, että tämän sopimuskohdan nojalla ammattikorkeakoulun saamat oikeudet säilyvät voimassa.		
Keksinnöt	Jos Tekijät on osallisena keksintöön, joka patentoidaan, mainitaan hänet yhtenä keksijöistä. Mahdollisesta keksintökorvauksesta sovitaan erikseen noudattaen ensisijaisesti Toimeksiantajan tai niiden puuttuessa ammattikorkeakoulun keksintöohjeen linjauksia. Opinnäytetyön tai sen osan julkaiseminen tai hyödyntäminen ei saa vaarantaa sen tai sen osan suojaamista patentilla tai hyödyllisyysmallilla.		
Vastuut	Opinnäytetyön tulos toimitetaan sellaisena kuin se on. Tekijät tai ammattikorkeakoulu eivät anna tulokselle takuuta eivätkä vastaa sen soveltuvuudesta toimeksiantajan tarpeisiin. Sopijapuolet ovat vastuussa toisilleen sopimusrikkomuksen aiheuttamista välittömistä vahingoista. Vastuun syntyminen edellyttää tahallaan tai törkeällä huolimattomuudella aiheutettua sopimusrikkomusta.		
Lisäksi sovitaan	Siun sote vastaa toiminnallisen tuotoksen julkaisemisesta ja painatuksesta omassa organisaatiossaan. Mikäli opinnäytetyöntekijät haluavat itselleen valmiin painotuotteen, he vastaavat sen painatuskustannuksista itse.		
Salassapito	Ohjaajalla ja opinnäytetyön Tekijöillä on salassapitovelvollisuus työn aikana esille tulleisiin luottamuksellisiin asioihin viiden vuoden ajan. Toimeksiantajan tulee tarkistaa, että julkaistava opinnäytetyö ei sisällä salassa pidettävää aineistoa. Tarvittaessa käytetään erillistä salassapitosopimusta.		
	Tätä sopimusta on laadittu kolme (3) saman sisältöistä kappaletta, yksi (1) kullekin sopimuksen osapuolelle. Sopimus perustuu ammattikorkeakoulun hyväksymään opinnäytetyösuunnitelmaan ja se astuu voimaan allekirjoitushetkellä.		
	Paikka ja päivämäärä	Allekirjoitus	
Toimeksiantaja	Joensuu 22.1.2018	[Signature]	
Tekijä	Joensuu 15.12.17	[Signatures: Roosa Alastalo, Katriina Kahelin, Saara Pölonen]	
Karelia-amk	Joensuu 15.12.17	[Signature]	

Tekijä:

[Signature]

[Signature]

Ohjaava tiedote

Lapsen vanhemmasta vieraannuttaminen

TIETOA LASTENNEUVOLAN TERVEYDENHOITAJILLE

3

Mitä vieraannuttaminen on?

Vieraannuttamista ovat kaikki ne tilanteet, joiden seurauksena lapsen vieraantuminen vanhemmastaan mahdollistuu. Vieraannuttaminen on toisen vanhemman tavoitteellista, joko tietoista, tai osittain tiedostamatonta toimintaa.

Vanhempi voi käyttäytymisellään vieraannuttaa lasta tarkoituksenaan lapsen ja toisen vanhemman välisen vuorovaikutussuhteen hankaloittaminen tai välien katkaiseminen kokonaan. Vieraannuttaminen edellyttää, että vanhemman ja lapsen suhde on aiemmin ollut tunnesävyiltään myönteinen. Vieraannuttamisen monimuotoisuuden vuoksi yhtä yksimielistä ja yhteneväistä määritelmää ei ilmiölle vielä ole.

Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimus lastenoikeuksista katsoo lapsen oikeudeksi saada tuntea molemmat vanhemmansa, sekä olla heidän hoidettavanaan tai elää yhdessä heidän kanssaan.

Sisältö

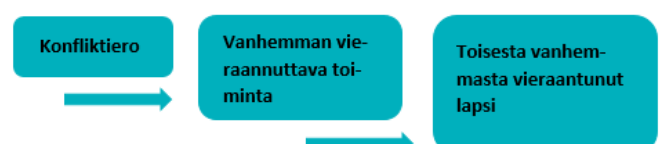
Mitä vieraannuttaminen on?	3
Miten vieraannuttaminen voi ilmetä?	4
Miten vieraannuttaminen vaikuttaa lapsen hyvinvointiin?	5
Huoli perheen hyvinvoinnista?	7
Kuinka kartoittaa lapsen vanhemmasta vieraannuttamista?	9
Lisätietoa vieraannuttamisesta	11
Lähteet:	12

4

Miten vieraannuttaminen voi ilmetä?

Vanhempien ero aiheuttaa perhe-elämään muutoksia, jotka vaativat lapselta sopeutumista. Eroissa, jotka sisältävät toistuvia konflikteja, lapsi saatetaan osallistaa vanhempien väliin ristiriitoihin. Tämän seurauksena vieraannuttaminen mahdollistuu ja lapsen suhde vanhempiin voi muuttua.

On lukuisia konkreettisia toimintatapoja vieraannuttaa lasta toisesta vanhemmasta erotilanteessa. Toisen vanhemman mustamaalaaminen, lapsen tapaamisten rajoittaminen tai häiritseminen, viestinnän ja lasta koskevan tiedon saamisen rajoittaminen, sekä emotionaalinen manipulointi ovat vieraannuttavan vanhemman tavoitteellisia, vieraannuttamista edistäviä ja lasta vahingoittavia toimintatapoja.

Ohjaava tiedote

5

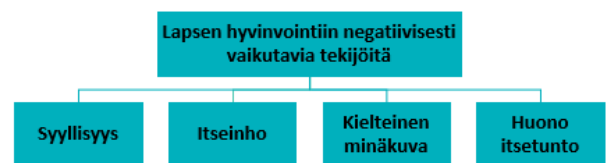
Miten vieraannuttaminen vaikuttaa lapsen hyvinvointiin?

Vanhempien eron vaikutusta lapsiin on tutkittu runsaasti ja on havaittu, että vanhempien välisillä ristiriidoilla ja lasten osallistamisella riitoihin on yhteys lapsen psyykkisen kehityksen häiriintymiseen. Konfliktieihin osallistaminen voi myös altistaa lapset ja nuoret käytöshäiriöille. Riitaisen eron seurauksena lapsilla on todettu esiintyvän sopeutumisvaikeuksia, ahdistusta ja masentuneisuutta.

Kun lapsi on altistettu erotilanteessa vieraannuttamiselle, on tällä todettu olevan jopa pitkäaikaisia vaikutuksia lapsen hyvinvoinnille. On huomioitavaa, että vieraannuttaminen toimiakseen vaatii lapsen aktiivisen osallistamisen. Lapsi voi pyrkiä ratkaisemaan ja hallitsemaan ristiriitaa ottamalla vastuuta vanhempien riidoista. Näin hän oppii tulkitsemaan ympäristöään, kodin ilmapiiriä ja manipuloinnin kautta hallitsemaan tilanteita myös myöhemmissä elämänvaiheissaan.

6

Vieraannuttamisessa lapselle tuotettu kielteinen näkemys toisesta vanhemmasta voi johtaa mustavalkoajatteluun, jossa toinen vanhempi on paha ja toinen hyvä. Tämä ambivalenssin puute voi siirtyä ajattelu- ja toimintatapana myös muihin elämän osa-alueisiin. Lapsen sisäistäessä toisen vanhemman olevan pelkästään paha, voi tämä johtaa ajatukseen myös omasta pahuudesta geneettisyyden kautta. Aiemmin, positiiviseksi koettu suhde voi muuttua negatiiviseksi vieraannuttavan vanhemman näkemyksen mukaisesti. Tämän siirtyessä lapsen sisäiseen ajatusmaailmaan voi käsitys omasta minäkuvasta vääristyä. Lapsi voi myös kokea myöhemmässä elämänvaiheessa pettäneensä vanhempansa oman osallisuuteensa vuoksi. Tämän seurauksena lapsi voi kokea syyllisyyttä, itseinhoa ja kielteinen minäkuva sekä huono itsetunto alkavat kehittyä.

7

Huoli perheen hyvinvoinnista?

Epätietoisuus ja ymmärryksen puuttuminen voivat olla lapsella hallitsevia tuntemuksia vanhempien erotilanteessa. Lapsen kanssa tulisi käydä läpi eron merkitystä ja sen mukanaan tuomia muutoksia. Vanhempien vastuulla on käsitellä lapsen kanssa uutta elämäntilannetta ja näin auttaa lasta sopeutumaan muutokseen. Oleellista on jäsenellä asioita lapsen kehitystasoa vaatimalla tavalla.

Vanhemmilta saatu riittävä ja positiivinen huomio auttaa lasta tilanteen jäsentelyssä. Lapsen kannalta on myönteistä, että aikuiset mahdollistavat hänelle turvalliset puitteet tuoda tuntemuksiaan esille rehellisesti ja avoimesti. Parhaimmassa tapauksessa lapsi sisäistää ajatuksen, ettei vanhempien rakkaus häntä kohtaan tule päättymään uudistuvan elämäntilanteen myötä.

Huolen puheeksiottamisen tärkeys korostuu, kun terveydenhoitajalle herää epäily perheen valmiuksien riittävyydestä käsitellä muuttuvaa elämäntilannettaan erotilanteessa. Subjektiviisen huolen herääminen toimii lähtökohdaksi arvioinnissa ja ohjaa kartoittamaan perheen hyvinvointia tarkemmin. Vanhempien keskinäisen vuorovaikutuksen havainnointi erotilanteessa ohjaa päätelmiin, onko esimer-

8

kiksi havaittavissa viitteitä lasta vieraannuttavasta toiminnasta tai tulevatko lapsen tarpeet riittävästi huomioiduiksi perheen muutostilanteessa.

Heräneen huolen kautta tilanteen lähestyminen ja puheeksiottaminen auttaa tunnistamaan tuen tarvetta ja selvittämään hankaliakin asioita syylistämättä, loukkaamatta ja vaarantamatta asiakassuhdetta. Näin vanhemmalle annetaan mahdollisuus vastata ajankohtaiseen huoleen. Terveystoimittajalle huolta tuottava asia voi ilmetä osaksi jotakin asiakokonaisuutta. Kyseessä voi olla esimerkiksi huoli lapsen hyvinvoinnista vanhempien eron keskellä.

Terveystoimittajan toimintaa ohjaa lapsen hyvinvointi. Kun epäillään vieraannuttamista, on syytä muistaa lapsen etua turvaavat tekijät, joista on säädetty laissa Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta, sekä YK:n yleissopimuksessa lasten oikeuksista. Terveystoimittajan tehtävänä on auttaa vanhempia tunnistamaan toimivia ja lapselle turvallisuuden tunnetta ylläpitäviä keinoja muuttuvassa arjessa. Terveystoimittajan empaattinen ja puolueeton perheenjäsenten kohtaaminen on olennainen osa toimivaa vuorovaikutusta. Mikäli avun tarve osoittautuu suuremmaksi mitä neuvolassa voidaan tarjota, on mahdollista ohjata asiakkaat heille sopivan erityisavun piiriin.

“Lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoisen kehityksen ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Huollon tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiensa välillä.” – Laki lasten huollosta ja tapaamisoikeudesta

Ohjaava tiedote

9

Kuinka kartoittaa lapsen vanhemmasta vieraannuttamista?

Terveystenhoitaja on avainasemassa mahdollisen vieraannuttamistapauksen havainnoimisessa, sillä on tutkittu, että lapsen käytöstä voidaan ymmärtää vain perhekontekstissa. Vieraannuttamisepäilyn ja huolen herätessä, tulee tehdä kokonaisvaltainen arvio perheen tilanteesta. Perhedynamiikkaa, lapsen käytöstä ja sen taustatekijöitä, sekä kummankin vanhemman vanhemmuutta tulee suhteessa lapseen selvittää.

On tärkeää havainnoida, sopiiko lapsen käyttäytyminen erityisesti vieraannuttamiselle tyypillisiin käyttäytymispiirteisiin ja minkä tasoista mahdollisesti vanhemman torjumisen intensiteetti on. Tulee myös huomioida lapsen luontaiseen haluun vanhemmasta etäännyttämiseen liittyvät tekijät ja poisulkea esimerkiksi seksuaalisen hyväksikäytön mahdollisuus.

11

Lisätietoa vieraannuttamisesta

Seuraavista lähteistä voit hakea itsellesi lisätietoa vieraannuttamisesta:

Päivi Petrelius. Kuinka arvioida tilanteita, joihin sisältyy epäily lapsen vieraannuttamisesta? Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/-/kuinka-arvioida-tilanteita-joihin-sisaltyy-epaily-lapsen-vieraannuttamisesta>

Lapsen mielipiteen selvittäminen. Lastensuojelun käsikirja. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto/huostaanoton-valmistelu/lapsen-mielipiteen-selvittaminen>

Esa Eriksson & Tom-Erik Arnkil. Huoli puheeksi – Opas varhaisista dialogeista. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90845/URN_ISBN_978-951-33-1792-8.pdf?sequence

Ohjaava tiedote on tehty osana Karelia-ammattikorkeakoulun opinnäytetyötä: ”Tietoa terveydenhoitajille vieraannuttamisesta lapsiperheiden hyvinvoinnin edistämiseksi”

10

Perheen tilanteen kartoittamisen tulee tapahtua yhteistyössä vanhempien ja lasten kanssa. Tämä edellyttää luottamuksellista asiakassuhdetta, avoimia kysymyksiä, sekä vuorovaikutuksellista keskustelua. Vanhempien hyväksyessä lapsensa mielipiteen selvittämisen, mahdollistavat he näin lapsen paineettoman ja neutraalin osallistumisen tilanteeseen. Johdattelevia kysymyksiä tulee välttää ja kommunikointi lapsen kanssa tulee tapahtua tämän kehitystasoa vastaavasti. Vaikka vanhemmilla tai lapsella voi olla eri näkemys selvityksen tekemisen tarpeellisuudesta kuin hoitavalla taholla, tulee selvitys silti tehdä aina lapsen etua ajatellen. Tutkittua tietoa tarvittaisiin enemmän, jotta olisi mahdollista luoda konkreettisia tapoja arvioida vieraannuttamisen toteutumista ja toimia niissä.

Heräsikö huoli?

Kokonaisvaltainen perheentilanteen arvio:

- Lapsen mielipiteen selvittäminen keskiössä
- Vanhemmuuden tarkastelu laajasti suhteessa lapseen

12

Lähteet:

Baker, A. J. L. 2005. The Long-Term Effects of Parental Alienation on Adult Children: A Qualitative Research Study. The American Journal of Family Therapy.

Häkkänen-Nyholm, H. 2010. Lapsen vieraannuttaminen toisesta vanhemmasta erotilanteessa. Duodecim. <http://www.terveysportti.fi/tietopalvelu.ka-re-lia.fi/xmedia/duo/duo98659.pdf>.

Häkkänen-Nyholm, H., Laajasalo, T. & Tuuri, T. 2013. Lapsen vieraannuttaminen vanhemmasta: Toimintatavat ja niiden vaikutus lapsen ja vanhemman hyvinvointiin. Helsinki: Unigrafia.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983

Koskela, R. 2009. Ero lapsiperheessä - Miten tukea lasta ja vanhempia? Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto

Petrelius, P. 2016. Kuinka arvioida tilanteita, joihin sisältyy epäily lapsen vieraannuttamisesta? Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/-/kuinka-arvioida-tilanteita-joihin-sisaltyy-epaily-lapsen-vieraannuttamisesta>

Unicef. 2017. Yleissopimus lapsen oikeuksista. <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>.

Kannen kuva: Pixabay. <https://pixabay.com/en/boy-walking-teddy-bear-child-walk-447701/>

Palautekysely

Keräämme tämän kyselyn avulla palautetta toiminnallisen opinnäytetyömme tuotoksen toimivuudesta ja hyödynnettävyydestä. Ohjaavan tiedotteemme tavoitteena on lisätä terveydenhoitajien tietoutta vieraannuttamisesta ja sen vaikutuksista lasten hyvinvointiin.

Kiitämme etukäteen vastauksistanne ja mielenkiinnostanne työtämme kohtaan!

Terveystieteiden opiskelijat
Roosa Alastalo, Katriina Kahelin ja Saara Pölönen
Karelia-ammattikorkeakoulu

*Pakollinen

Onko vieraannuttaminen sinulle käsitteenä ennestään tuttu? *

☐ Kyllä

☐ Ei

Kuinka informoivaksi koet ohjaavan tiedotteen vieraannuttamisesta? *

	1	2	3	4	5	
Välttävä	☐	☐	☐	☐	☐	Erinomainen

Kuinka hyödyllisenä pidät saamaasi tietoa vieraannuttamisesta osana terveydenhoitajan työtä? *

	1	2	3	4	5	
Välttävä	☐	☐	☐	☐	☐	Erinomainen

LATAA